

યુવાન વિભાગ

જન્મભૂમિ.

(સખી સ્વપ્ન મહી—ઝેરાગ)

(તોટક છંદ)

મમ જન્મભૂમિ! મમ ધર્મ ભૂમિ! મમ દિવ્ય સ્વતંત્ર દશા જનનિ;
પ્રભુથી પણ પૂજ્ય તનેજ ગણી, ગુણ ગાઉં પ્રીતિરસ પૂર્ણ બની.
પ્રભુના પણ જ્યાં અવતાર થયા, મમ પૂર્વજ જ્યાં પરલોક ગયા;
હતી જે જગને સુખ આશ્રયદા, તુજ ધુન જગાવું નમે નસમાં.
સ્મરતાં તુજ પોદશ ચંદ્રકળા, સ્મરતાં તુજ સ્વર્ગીય બાલકડાં;
સ્થિતિ દર્શન સાંપ્રતનું કરતાં, અટકે નહિ નેત્ર નદી યમુના.
ફળ મોહિની જ્યાં પૂર જોળનમાં, દર્ધ પાઠ રહી તુજ ગૌરવના;
તિ પાર્વતિ જેહ સુતા સુલગા, તવ કેમ ચહું હિમકુંજ કિડા
સરિતા સુરની શિવ મૂર્ધનધી, ઉતરી અહીં યતન ભગીરથથી;
જગ પાવનિ તીર્થ તરંગવતી, તટ જાન્યવી શે વીસરાય કદી.
જળી જે વન ધેતુ પૂજા કરતા, કરતા રવ વિશ્વવશીકર જ્યાં;
કરતા વ્રજપાલ ગીતાકર જ્યાં, સ્મરતાં મદ દોલ જુલે દીલડાં.
મહા! જે ભૂમિની રજમાં રમીયા, રઘુનંદન સૃષ્ટિ સુધર્મ પિતા;
મમ માવડી જોજ મહેશ્વરીનાં, ચરણામૃતમાં સુખ સર્વ રદ્યા.
મહા! જે ભૂમિનાં વીર બાળકડાં, કર અંગુલી લાય તુટી ગણતાં;
મમ મંગળ ભૂતિ મહેશ્વરિનાં, ચરણે નમતાં લઉં મોક્ષ મળ.
યદિ હંસ જઈ પરદેશ ઉડે, પણ માન સરોવર મોટી ચરે;
યદિ આ મમ દેહ વિદેશ પડે, તુજ કુળ વિષે નિજ જન્મ ધરે.

પ્રજા પ્રજાના પ્રમાણ ટાણે, નશા મઝાના ન મદ માણે;
 સ્વદેશને જો હણે હણાવે, પછી ગણાવે સપુત શાના -ઉઠે
 પ્રસિદ્ધ પુર્વજની જે અધુરી, લખે તવારીખ યશસ્વી પૂરી;
 અલંગ લેખે, રૂધીર રેખે, સ્વકર્મ લેખે, પુરોણ પાનાઃ -ઉઠે
 વધાઈ નિજ નિજ માતૃભૂમિને, સ્વયંપ્રતાપે સપુત આપે;
 વીતે વધુ પળ, પડાય પાછળ, વૃથા બધો બળ સમય વિનાનો -ઉઠે
 મળે અમર ઘર, અગર વિજય વર, હસો સહોદર ધસો ધુરંધર
 કસો કમર કર, ધસો સમરશર, ધવા રણે; આ ક્ષણે રવાનાઃ -ઉઠે
 ન એ સુશિક્ષણ ન એ સુલક્ષણ, ભુલે યદિ ક્ષણ સ્વરાષ્ટ્ર રક્ષણ,
 જવલંત જીવન જીવે પ્રજાજન, પડે લઢે એ દિનેશ દાનાઃ -ઉઠે

—:૦:—

ભારતનો આદર્શ.

(રાગ—ભીમપલાસ)

ભારત જ્યાં ભગવાન રમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે,
 સ્વાધીનતા જ્યાં સ્વત ધ્રુમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.
 આત્મા જે સચરાચર સ્વામી, ગાંઠી શકે એ કેમ શુભામી;
 જે પાછળ ઘડાડ ભમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.
 સંગ લઈ જેના તનુજોને, દેવે પણ જીત્યા દનુજોને,
 જેના પુત્ર જવલંત અમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત
 વીર મહાત્મા કેરી વિભૂતિ, પોશે જેની પ્રાણ પ્રકૃતિ;
 જે તપથી નિજ દેહ દમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.
 જે યુગ યુગના વજ્ર પ્રહારે, નથી પદબ્રષ્ટ થઈ સંસારે,
 જેની રજ જનતાપ શમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.
 નાવ વિના જે સિન્ધુ તરે છે, શસ્ત્ર વિના જે વિજય વરે છે,
 તન વિણ જે જંગે જજીમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.

નામ સહિત રસાતલ જાયે, સુખ વૈભવ સર્વસ્વ લૂંટાયે;
 પણ જેને નહિં પાપ ગમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.
 આત્મનની ધ્રુવ જ્યોત જલે જ્યાં, વિષ્ણુ ખેડયે સુરવાડી ફળે જ્યાં;
 જગમાં જેને ધર્મ જમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.
 જે શરણાગતને નહીં ત્યાગે, પણ પરનો આશ્રય નહિં માગે;
 અંગ ગણી જગદુઃખ ખમે, તે પરવશ થઈ કેમ નમે.-ભારત.

—:૦:—

જીવે સ્વદેશ

(ગોવિંદ ગુણ ગાઓ.)

ગામડીયાંને હિલોલેરે, જીવે સ્વદેશ,
 હિત હૈયાં હિંચાળોરે જીવે સ્વદેશ;
 નથી જ્યાં જન દેશેહી, નિર્મળ જ્યાં ઉજ્જ્વલ લોહી;
 ગુરુ જ્યાં સુગ ધર્મને ઢંઢોળે રે, જીવે સ્વદેશ-ગામડીયાં
 સર્વાંગે રાષ્ટ્ર કેરે, સપુત્રો જ્યાં પ્રાણ પ્રેરે,
 અધ્યા સ્વાર્પણ પરસ્પર કોળે, જીવે સ્વદેશ.-ગામડીયાં
 નૃપતિ જ્યાં રાષ્ટ્રમાળી, જનતા, વસુધા રસાળી,
 વણકર ખેડુ પ્રજાને ખોળે રે, જીવે સ્વદેશ.-ગામડીયાં
 ગૃહગૃહ પટ રેટીઓ ગુંજે, ધેનુધર કૃષ્ણ કુંજે;
 ઉન્નત જીવન સમીરસ ઢોળે રે, જીવે સ્વદેશ.-ગામડીયાં
 જીવવું મરવું સમાજે, હરદમ જ્યાં રાષ્ટ્રકાળે,
 રસિકો રણચંડી જ્યાં, સીપુ રોળે રે, જીવે સ્વદેશ.-ગામડીયાં
 શિક્ષણમાં રાષ્ટ્ર રક્ષણ, રક્ષણમાં વીર લક્ષણ;
 નખશિખ નિર્ભય બળે અંબોળે રે, જીવે સ્વદેશ.-ગામડીયાં
 નહિં જે પરભૂમિને ભણે, પણ જે પોતાને રક્ષે;
 મરશે નહિ જે વિષમ વંટોળે રે, જીવે સ્વદેશ.-ગામડીયાં

—:૦:—

જાગો જીવાન.

રાગ-કાફી.

(કાફી કમળી વાણે તુમકો લાખો સદામ-એ રાહ.)
 જન્મ્યા રણુ ઓવારે જાગો જાગો જીવાન; (૨)
 માનવ દુશ્મન દારે, લાવો ડંકા નિશાન; (૨)—જન્મ્યા.
 જગત તણી જનતા પોકારે, શુદ્ધ થુવાનીને પડકારે;
 મરદ તણો મહીમા લલકારે, પ્રખર પ્રજાચુગને સત્કારે;
 કેસરીને હુંકારે, જાગો જાગો જીવાન—જન્મ્યા.
 પવન પ્રમાણે સદને છોડી, વજ્ર સમા ખડકોને તોડી;
 રાષ્ટ્ર ધ્રુવે, દષ્ટિને જોડી, વિવિધ પ્રજા ભરસાગર છોડી;
 મુકિત ભણી હંકારે, જાગો જાગો જીવાન—જન્મ્યા.
 જન્તુ પરંતુ જીવનને જાણે, પશુઓ પણ નિજ શ્રેય પિછાને
 જન્મભૂમિ જનની કલ્યાણે, જીવન ખરું જીજ્ઞાસા માણે;
 હિન્દીને હોકારે: જાગો જાગો જીવાન—જન્મ્યા.
 માર્ગ ડુંધીને માનવ લોકે, પ્રગતિ પ્રવાહ સિતમગર રોકે,
 અભણ અનાથ અગણુ જગ ચોકે, વીર તમારી વાટ વિલોકે,
 પ્રભુ ખાળકને ખ્યારે, જાગો જાગો જીવાન—જન્મ્યા.

—:૦:—

માતૃ પ્રેમ લગની.

(ગઝલ)

દેશ એ ભારત અમારો એ સદા લગની રહો,
 એ વિમળ ઉષ્મા અમારા રક્તમાં વેગે વહો:—દેશ એ.
 છત્ર જેતું હિમગિરિ, જેતાં ચરણ ગંગા ધુએ,
 યદુ કુંઠે એ ભૂમિના ભેદની ભ્રમણા દહો:—દેશ એ.

ધર્મ, સઘળા, દેવ સહુએ, પૂજકો પણ સર્વના,
 અવતર્યા પોખ્યા પળાયા અંકમાં જેના અહો:-દેશ એ,
 સંપ્રદાયો પોથીએ, યાત્રા સ્થળો પણ આજનાં,
 પ્રેરણા સ્વાતંત્ર્યની, નહિં પાય તો શાને અહો:-દેશ એ.
 પાપ જીવન મૃત્યુનાં, મુક્તિ ગુલામીથી મળે,
 કયાં સુધી સંતાન સિંહણનાં, શિલાશાન્તિ સહો:-દેશ એ.
 વીર આત્માને કદાપિ, મૃત્યુનવ મારી શકે,
 અસ્મિતાના યુધ્ધમાં, નરસિંહની પદવી લહો:-દેશ એ.
 જે પ્રથમ દાસત્વથી, નહીં દેશને છોડાવશે,
 નાશ છે સર્વસ્વનો, પેગામ એ પ્રભુનો કહો:-દેશ એ.
 વિશ્વ રવિ રક્ષી જનો, જીવન ધરી ઉન્નત કરી,
 જે ન રહે રાષ્ટ્રને, સંહાર એ ભાષે અહો:-દેશ એ,
 હેત હિન્દીપર નથી, ગંગા હિમાલયને નમે,
 ભકિતની એ બ્રાંતિથી, સળગે સવાયા વિગ્રહો:-દેશ એ,
 ધામ ભારત વર્ષ છે, પ્રભુ દેવ દેવિ તમામનું,
 રાષ્ટ્ર વત્સલતા ધને, વર્ષાવશે સહુ અનુગ્રહો:-દેશ એ.
 જીવતાં પય પાય જે, કાયા રૂપે સાથે બળે,
 ધન્ય ધરણી ધન્ય જનની, ધન્ય દેવિ અનન્ય હો:-દેશ એ.
 જીવવા જગદીશને, જે દેહનું દેવળ રચે,
 એ પરાઈ થઈ પડી છે, શું બિરદ શબનું અહો:-દેશ એ.
 પારણું જેણે હિંચોળ્યાં, વિશ્વ સંસ્કૃતિ વત્સનાં,
 પાંરકાં પાણી ભરે, યાહોમ કરવા ઉત્સહો:-દેશ એ.

જુગની નિદ્રાથી

(કષ્ટ લેના ન દેના મગન રહેના-એ રાહ.)

આજ જુગની નિદ્રાથી ભારત જાગે,
ભારત જાગે, તંદ્રા ત્યાગે, આજ જુગની નિદ્રાથી.
કોટિ ચરણ, ચક્ષુ જુજ મસ્તકે,
રૂદ્ર ઘસે રણને રાગે.-આજ જુગની.
રાષ્ટ્ર પુરૂષને કુટિલ કટાક્ષે, દ્રોહી દહન પાવક દાગે:-આજ.
માયાવી લીપણ ભૂતાવળ, પાય પિનાકિને લાગે-આજ.
નવજીવન રથ ધાય પ્રગતિ પથ, ચક્રે ફળી જડને આગે.-આજ.
લેદી ગગન ધરણી પડછંદે, શંખ, લેરો, ડમરૂ, વાગે:-આજ.
આત્મ પ્રકાશે વિકૃતિ વિનાશે, ભય શંસય ભ્રમણા ભાગે-આજ.
જડ જન દ્રોહી, જીવન વિહોણા, મૃત્યુ મુખે જ્યાં ત્યાં ભાગે:-આજ.
રાષ્ટ્રહિતે નવયુગ અવતારી, સર્વકને સ્વાર્પણ માગે:-આજ.
સ્વપ્ન વિમુગ્ધ ઉપા શિવ દુહિતા, છાય તતુ દિનકર વાગે:-આજ.

—:૦:—

માતાની પુત્રને વિદાય

દુઃખડાં લઉં દુલારા, દૂધડા દીપાવ બેટા;
વાગે રણનાં નગારાં, શિર ના છુપાવ બેટા:-દુઃખડાં.
મારી તારી પૂર્વજેની, જન્મભૂમિ છે જનેતા;
જણ્યો, જુઝાવ્યો, જીવાડ્યો, એક જ્યેને કાળ બેટા:-દુઃખડાં.
માની મને માતૃભૂમિ, ગાલુડા ગધાં સહોદર;
એખદે રહી સહુને, મરતાં શિખાવ બેટા:-દુઃખડાં.
લગ્નમાં લલાટ તારે, ચચ્યું હતું મેં કુમકુમ;
આજ રકતનો ત્રિપુંડે, વિજયા વધાવ બેટા:-દુઃખડાં.

જીતે તો જરૂર જાયા, લાવતાં લોજન જમાડું;
 નહિ તો હુધે નવાડું, દેવ કેરે દ્વાર ખેટા:-દુઃખડાં.
 હુપું ને હુલ્લાસ કેરાં, આંસુ ના રોકાય આજે;
 યદિ મારી કુખ લાજે, મરું વિખ ખાઈ ખેટા:-દુઃખડાં.
 સતીપતિથી અનેરો, પ્રેમ પુત માત કેરો;
 કરમાતાં ફૂલ તારાં, કરું હું ચાહોમ ખેટા:-દુઃખડાં.
 કળત પડે બિછાને, સુળત પડે મેઢાને;
 કાયરો જીજી કિનારે, શુરા ભરજંગ ખેટા:-દુઃખડાં.
 રિપુઓને તૃપ્ત કરજે, રૂઢીર રસાદ્ર લોગે;
 દિવ્ય બલિદાન તારું, દેશને ચડાવ ખેટા:-દુઃખડાં.
 લોહ અગ્નિ વાયુ વારિ, શકે ન તને નિવારી;
 તું તો છે અવન્ય આત્મા, કદિ ન વિસાર ખેટા:-દુઃખડાં.
 દેવો તને દેજો દિક્ષા; બ્રહ્મા તને દેજો ભિક્ષા;
 રામ તારી કરજો રક્ષા, આપું એ આશિષ ખેટા:-દુઃખડાં.
 આશ્ચર્ય યુરોપ કેરી, વાગી રહી મૃત્યુ લેરી;
 ધર્મના ધનુષ્યધારી, અધર્મ ઉધ્ધાર ખેટા:-દુઃખડાં.
 —:૦:—

“એક હિંદ માતા.”

પ્રભુને પઢાવનારી, વિભુને વધાવનારી,
 હરિને હીંચોળનારી; એક હિંદ માતા
 સ્વધર્મ જાળવનારી, સ્વભાગ જાળવનારી,
 રૂઠ્યાને રીઝાવનારી, એક હિંદ માતા.
 ભુખ્યાને જમાડનારી, દુખ્યાને રમાડનારી;
 ઉધ્યાને જગાડનારી, એક હિંદ માતા
 લક્ષ્મીને લલચાવનારી, વિદ્યાને નચાવનારી;
 દુખ્યાને જથાવનારી, એક હિંદ માતા

મૃત્યુને કબજાવનારી, વ્યાધિને રૂઝાવનારી;
 બળતું બુઝાવનારી, એક હિંદ માતાં
 અરૂં ખોટું ભાળનારી, વેર નહિં વાળનારી,
 ઝેરને ઉતારનારી, એક હિંદ માતાં
 દ્રોહીને ન દંડનારી, દ્વેષીને ન નીંદનારી.
 વિશ્વ પ્રેમ વંદનારી, એક હિંદ માતાં
 ભુતને ભુલી જનારી. સ્થિતિ ન સંભારનારી,
 ભાવીને સુધારનારી, એક હિંદ માતાં
 પ્રકાશ દર્શાવનારી, પિયુષ વર્ષાવનારી,
 સુપથ સ્પર્શાવનારી, એક હિંદ માતાં
 શબ્દ પર ચાલનારી, વિદેશીને પાળનારી,
 શિયળ સંભાળનારી, એક હિંદ માતાં

—:—

“હિન્દ માતાનો શોકગ્રસ્ત સદેશ.”

(કાંઈ કહેજો જોગીડાને જમને-એ રાગ)

કોઈ મહારા તનુજોને કહેજો જરૂર, જનેતા તમારી માગે મરણ;
 મહારે આંસુડે અવનિ માકાર કહે,
 ચક્ષુ સરિતા પ્રવાસે ન રોકી રહે,
 તેનાંશ કોટી તણ જાઉં કેને શરણુ —જનેતા તમારી.
 અંજો ઉઝરડા કેશ છુટા દીને,
 મહારે મુખડે દયા દાનવમા વમે,
 કેમ દિલડા ડાલે ના દયાળુ દવજન.—જનેતા તમારી.
 મહારા ચીર ચોપાસ ખેંચાઈ રહ્યાં,
 કૃષ્ણ સરખા વીરા મહારે મોંઘા થયા;
 હાય! શિયળ જતાં જશે મહારૂં જવન —જનેતા તમારી.

પગલે પગલે પડું શૂલ સાલે મને,
 ઘોર ઘોર ઘટા ઘન જામી વને;
 છાથી રાત્રિ અમાવાસ્યાની ચોગમ.—જનેતા તમારી
 અહીંથી જગને પરોપકાર પાઠ મળ્યો,
 અહીંથી સત્ય સુધર્મ સંચાર થયો,
 શાંત સ્વરથી સુણાવજો એનું સ્મરણ.—જનેતા તમારી
 મ્હારે હૈડે હુતાશ હોલાય નહીં,
 લાજ આવે બધું બોલાય નહીં;
 રાહ જોતાં જોતાં વીત્યા યુગ અગણ. જનેતા તમારી

—:૦:—

હિંદ પુત્રનો પ્રત્યુત્તર.

(યદુ હું પ્રેમની ભોગણ પીયુને શોધવા ચાલી—એ રાગ)
 જીવનને જોખમે જગમાં જીવાડીશું તને હો, મા!
 જીવાડીશું તને જો મા! જીવશું જંગના ઝંટકા. (૨
 તૃણ કાષ્ટ યદી હશું ભડભડ થઈ બળશું,
 શુદ્ધ હેમ હશું હુતાશે તુર્ત બળહણશું;
 નહીં રહીએ ધરી ધરમાં. .... જીવનને. (૧
 કેશરી જાયા સવાયા સર્વથી રહીશું,
 જીતશું તો જીવશું નહિંતર સ્વર્ગ સંચરશું;
 ગમે કેમ સાંખવાં ટોણાં. .... જીવનને. ૨
 તુજ નવનીત ચિત્તના આળાં રૂબીશું,
 મા! અમે રણ ચેલડા ડોકો બળવીશું;
 અમે તારી કુખે જન્મ્યા. .... જીવનને. (૩
 સત અમારી સાથમાં અમ જાત બળવશે,
 દૃઢ અમારો આત્મા દુઃખો સહુ દળશે;
 જુલેછે ધર્મ અમ ધ્વજમાં. .... જીવનને. (૪

રાસ વિભાગ.

ભારતનો ખાગ.

(કર્ણાટકી કાફી)

ખહેકે ભારતનો ખાગ, ખહેકે' ભારતનો ધરા...ગ

ફૂલડાં ફેરે નવયુગનાં

ઉડે પ્રેમનો પરાગ ઉડે પ્રેમનો પરાગ.....

પુલડાં ફેરે નવયુગનાં—ખહેકે

સ્વાપ્નની દેવ સરિત, વૃક્ષ વૃક્ષ વહી રહી

શીખવતી તળાવોને ત્યાગ, ફૂલડાં ફેરે નવયુગનાં...ખહેકે.

ઐક્ય મૂળ વૃક્ષ વિમળ, શીતળ છાંય ઢાળતા

ઉતારે હૈયાનો ધાક, પુલડાં ફેરે, નવયુગનાં...ખહેકે

ઋતુ ઋતુના રાજની, વિરાજે મુકુટ મંજરી

મહાલે જગ મધુકર મહાભાગ, પુલડાં ફેરે નવયુગનાં...ખહેકે

કૃતિમતાં તણી ઉતારી કાંચળી કુદરત લીલા

છોડે પિનાકિના પિનાક, પુલડાં ફેરે નવયુગનાં...ખહેકે

નવરૂપન પ્રભાતનાં વિશુદ્ધ વાયુ વાય છે

જનનીનો જળહળે સોહાગ, ફૂલડાં ફેરે નવયુગનાં...ખહેકે

પુલપુલ કવિ બુલબુલ, સુણાવે આત્મ ખોલડાં

શે થશે સ્વરાજ ક્ષણ વિપાક, પુલડાં ફેરે નવયુગનાં—ખહેકે

પ્રણવનાદ પૂર્ણ માળી મોહનની મોરલી

ઠાલાવે દિશદિશના નાગ, પુલડાં ફેરે નવયુગનાં—ખહેકે

સત્યને સહકાર દિવ્ય ચેતનાં મધુ હસે,

ટહુકે હૃદય દોષીલાના રાગ, પુલડાં ફેરે નવયુગનાં—ખહેકે.

ખારવીનું ગીત.

[ગોઝારો ગોરીઓ ગાળો ક્યાં રોકાણો રામવાળો—એ રાહ

પાતાળ માપે, આલ ઉથાપે વા શું લીડે ખાંચ,
 મુછાળો, વાણુવાળો ક્યાં રોકાણો મરદ મારો:
 આગની ઝાળે વાહુનવાળે બળીયા ના કેવાય—મુછાળે
 વા'ણુ મથાળે માથું ઢાળે, વાંઝણુ વા ઢોળાય—મુછાળે
 નીંદર મીઠી, ફીણુની પીઠી, ગીત હિલોળા ગાય—મુછાળે
 હાકે હલેસાં “હૈસા” “હૈસા” આંબેથી સંભળાય—મુછાળે
 દરીયા પાણીની હું રાણી, ખારવો મારો રાય—મુછાળે
 વાદળ કાયાના પડછાયા, લુલ્યા ના બૂલાય—મુછાળે
 સાંભરે દાડી, મહુડાં તાડી, પીતા ના વિસરાય—મુછાળે
 ઉર નિભાડા, દોયલા દાડા, જીગ જેવા નહિં જાય—મુછાળે
 કામ ઉતાળો કારમો કાળો, લુ વિલોગની વાય—મુછાળે
 લોહીડાં ઢોળી, ઠારીએ હોળી તોય નહીં ઝોલાય—મુછાળે
 ઉંઘમાં મારી જોંચ પથારી, આંસુડે લીંજાય—મુછાળે
 સોંડલાં આવે જીવ મુંઝાવે, અંતર ઘાંધું થાય—મુછાળે
 ભાંગતાં નેણે, મીઠડાં વેણે, વઢ તો સુખ પમાય—મુછાળે
 સાગર તારું ખોળીયું ખાડું, દિલ એવું દેખાય—મુછાળે
 વાયદા ખેલાં, આવતો એલા! ઉર મારું નહેમાય—મુછાળે
 ટપકાં પાડી દાડી દાડી આંગળીયું અચકાય—મુછાળે
 વાયડું ગાજે, અવળું આજે, પાણીડાં લોઢાય—મુછાળે
 પાતાળ પ્રાણી, આવતો જાણી, શ્વાસ રૂંધી સંતાય—મુછાળે
 જાળકો નાનો, રે નહીં છાનો, હોડકું દેખી પાય—મુછાળે
 દરીઓ ખાળે, જઈ જીવાળે, જોઈ આંદો હરખાય—મુછાળે
 દીવડા ટાંગ્યા, કામ ન લાગ્યા, મુજ મોતી ખોવાય—મુછાળે

છત્રી જુરે, છુટતા ઉરે, માછલુ કેમ મરાય—મુછાળો.
 કંઠ વાગી, ત્યારથી જાગી, ધીકથી લાગી લાય—મુછાળો.
 જના લોભે, જુદના થોભે, કંઈક વાડી વેડાય—મુછાળો.
 તની હારે, જાધવુ તારે, નહીં મારે પોસાય—મુછાળો.
 રવા ધ ધો, વિજેશ બ ધો, કંઈ પેરે ખેડાય—મુછાળો.
 નીચ મુતર, ખેડજે ખેતર, પાટણ પેટ ભરાય—મુછાળો.
 બડી આછી, રાધશુ પાછી, રંગ રંગે રેલાય—મુછાળો.
 ગને તારે, પાગ ઉતારે જહાણ માડ અથડાય—મુછાળો.
 ખલા ગંઠી, પેરીશ કંઠી, જીવણ ને જળવાય—મુછાળો.
 ગગ રાફર, કોણ મુઝાફર, ખળર લે, કે આય—મુછાળો.
 ગણ વરસે, બેઠી વરશે, તરશે કેમ જીવાય—મુછાળો.
 નસરે દીયર, પીપગો પીયર, ન મળે સાસુ, માય—મુછાળો.
 ગણ જેથી મુજને મેવી કેવડો ના કરમાય—મુછાળો.
 છી મણિ ને સાપણ હું તો, અમથી ગગીબ ગાય—મુછાળો.
 ધીશ પાકું, ન કહું વાકું, સાચા સમ ન ખાય—મુછાળો.
 પીયા કાઠે, મારે માઠે, એકલુ કેમ રેવાય—મુછાળો.
 પી દુરકે, કાવ મળસ્કે, આણશે એને આર્ધ—મુછાળો.

ગાંધી બાવો બન્યો.

(ગગનાને માથેરે રખડીઓ જડુંબીઓ એ—રાહ).

મદત વડીલાત માતૃભૂમિની કરવા ને,
 નદીયું નાણાની ત્યાગી, ગાંધી હવે, બાવો બન્યો.
 અગ્નિ-પરીક્ષા આત્માની આદરવા ને,
 લ્યોત જીવનમાં, જાગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો.

પુણ્ય પ્રભુનાં પૃથ્વીભરી પાથરવા ને;
 ઘટઘટ સતરટ લાગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 માનવ માનવની ભેદ ભુલવણી હરવા ને;
 મહાબત બધાની માગી, ગાંધી—હવે બાવો બન્યો
 નોતર્યાં નેહ સહુ સંકટને સાથે ને;
 મૃત્યુતણી ભેં ભાંગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 બિરદ “બાપુ”નું દેશપાસેથી પામ્યો ને;
 પૂર્વજ થયા બડભાગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 વેરી વિભૂતિ લોકસંભવન કીધાં ને;
 તખ્ત દાનવના ડોલ્યાં, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 શખે સાધુને મુકિત, ગુલામે દીઠી ને;
 વજ્રનાં બારણાં ખોલ્યાં, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 પ્રગટયો દાવાનળ, આલ હિમાલય ઉઠાડ્યા ને;
 ભસ્મ અંગારા ફૂંકી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 ઉલટયો સ્થળે સ્થળ મેરામણ હદ મૂકી ને;
 સિંહુ આત્માના ઉઠાડ્યા, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 ભોડ્યા જમાતે કંઈક નિરંકુશ નરને ને;
 સાચી સ્વાધીનતા કાળે, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 હુંપડે હુંપડે ચોરે ચોટે ચોકે ને;
 ભોગી તણી ન્ય ગાળે, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 લીધી ફકીરી દીન ભારતને દેખી ને,
 વજ્રલંગોટી વાળી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 ધુણી ધખાવી કોડે કલેવર હોમ્યું ને,
 ભાંડું દગાતાં ભાળી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો
 પત્ની પરિવાર કુંવર કલેયા હોમ્યા ને,
 પાપને ઝાળે પ્રભળી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો

જુઝમની જડીઓ કંઈક લાડીલે ઝીલી ને;

ધરણી ખોળે ધડ ઢાળી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

સુઠી મીઠાંએ મીઠું સુલકનું માખું ને;

વિક્ર્યા વિલાયતવાળા ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

શસ્ત્રે સુતરને જગચું ભારત જંગે ને;

લાગી વિદેશમાં જવાળા, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

હાથા મરણીયા, હાથી દિશાના ડાહ્યા ને;

હાક ઘરેઘર વાગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

જખરા ભેરાવર છપતા જલીમ જમની ને;

ઝેરી જંજળો દાગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

કરતી પરકમ્મા ધરણી ધરાંએ કંપી ને;

અસલ અચળ વેરાગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

કેસરી ભાળી, મદગળતા કુંજરની ને;

લકડીને ફોજ લાગી, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

વિવિધ પ્રજાંએ દેવ પોતાનો દીઠો ને;

મોહનને વિશ્વદેહે, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

આપે વિરોધી મુદ્રા 'મહાત્મા' કેરી ને;

પાય પડે સૌ રનેહે, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

જુગનો ભેગે-દર, પ્રભુનો પેગમ્બર ખ્યારો ને;

પતીત પાવન દીન બન્ધુ, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

ધર્મ ધુરંધર સુંદર સ્વર્ગ સિતારો ને;

પુરુષોત્તમ પ્રેમ સિન્ધુ, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

જેમ શ્રી કૃષ્ણે સર્વલીલા સંકેલી ને;

મોહ આશ્રમનો મૂકયો, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

સતીયો સાવધ ભાગ્યો ફરી ફળ ઠેલી ને;

ચોટ કદી નવ ચૂકયો, ગાંધી હવે બાવો બન્યો;

સ્તનપાન.

રાગ માલ

(ચેલૈયાના હાલરડાંની ઢૂન)

મારા હૃદયે શા શા કોડ કુંવર,
પીઓ અમીરસ ધાવણે;

મારા વિશ્વવાડોના છોડ, કુંવર,
પીઓ અમીરસ ધાવણે;

લક્ષ્મી, સરસ્વતી પાર્વતિ, વસન્તે શ્વાસોશ્વાસ
કૌશલ્યા, કુંતા, સીતા

મારે અંતરે ભરને ઉન્નતિ, -કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારા ભુવનના હુલ્લાસ, -કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારે હૃદયે શા શા કોડ, -કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારા અજવાળ્યાં આવાસ, -કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

ગંગા પ્રભુપદ કમળથી જેમ વહી શિવશિર

તેમજ દરિયા દૂધના

એક ઝીલે જનેતા સુધીર, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

મારી વાછલડીના વીર, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

મારે ખોળો ભિન્નવે ક્ષીર, -કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

મારા હૃદયે શા શા કોડ, -કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

પૂર્ણાંદ્રના દશને, મેરામણ ભરપૂર;

તેમ વહન તુજ નીરખતાં

વહે ક્ષીર સાગર મુજ ઉર, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

મારા સાવજ સિંહલ શૂર, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

મારા ચૌદ ભુવનના નુર, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

મારે હૃદયે આશા કોડ, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે

પ્રથમ હરિરસ પાવ હું, પછી વીરતા વર્ધાવું;

પ્રેમ શાંતિ કરેણુ સમા:-

તને રસ નીતરતી નહાઈ, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

તારાં મીઠડાં લઇને મનાવું, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

તને નરનો નારાયણ બનાવું, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારે હૃદયે શા શા કોઠ, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

ધરું ધાવણ સુર ધેનુનાં, ઝીલું ચંદ્ર અમૃત,

ઠગપતર રસ સારવી:-

તને નવઠાઉં પ્રિય પૂત, કુંવર, પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારા દેવ ભુવનના દૂત, કુંવર, પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારે ઘેર આઠ્યા અચ્યુત, કુંવર, પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારે હૃદયે શા શા કોઠ, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

પાઉં ભક્તિ પ્રહ્લાદની, લીધેતણું બ્રહ્મચર્ય;

પાઉં પ્રભા પરબ્રહ્મની;

પાઉં ઇશ્વરનું ઐશ્વર્ય, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

પાઉં કૃષ્ણતણું સૌંદર્ય, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

પાઉં રામ લક્ષ્મણનું વૈર્ય, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારે હૃદયે શા શામા કોઠ, કુંવર પીઓ અમીરસ ધાવણે.

પાઉં સમા પૃથ્વી તણી, પાઉં દધીઅ ત્યાગ;

પાઉં સત્ય હરિશ્ચંદ્રનું:-

પાઉં ભરત તણે વૈરાગ્ય, કુંવર, પીઓ અમીરસ ધાવણે.

પાઉં કર્ણદાને અનુરાગ, કુંવર, પીઓ અમીરસ ધાવણે.

તારા તાત તણે કુલબાગ, કુંવર, પીઓ અમીરસ ધાવણે.

મારે હૃદયે શા શા કોઠ, કુંવર, પીઓ અમીરસ ધાવણે.

વેવલી વનિતા.

જમણા પગ ભાંગ્યો—લોક ગીત.

(મને ઠેર કટો વાગ્યો એ રાહ)

હારે રાજશુ, સાંજ સુધી ઘરમાં રૂંધાઈ રહી'તી,
હું ઘરથી ધાંધી થઈ'તી,

હું દરશન કરવા ગઈ'તી, નકટી વહુએ ના કહી'તી
—મારો જમણા પગ ભાંગ્યો

હારે રાજશુ, અંજવાણું અંધારું ભેટે ભેળાં,
એ વસમી સંઘ્યા વેળા.

ભર થોક હોટલ સામે, જ્યાં ગામ અરધું જામે—મારો જ
હારે રાજશુ, પીટડીયાં પતીરાં ઠેથે ચડીયાં,
મેં લીધાં બહુ લડચડીયાં.

અમે પૃથ્વી ખોળે પડીયાં, લોકે કાઢ્યા ઠીંકડીયા—મારો જમ
હારે રાજશુ, જમણા પગને અંગુઠે ધવરાણી,
મારી આંખે આવ્યાં પાણી;

મારો જીવતો નખ નીકળીયો, મારો કઠનો કાઠો વળીયો—મ
હારે રાજશુ, ભૂમિ ભરતાં બુધરભાઈએ દીઠી,
મેં તાંણી લાંબી લીંટી,

મેં જીલે ધરતી ચાટી, મારા મોમાં આવી માટી—મ
હારે રાજશુ, લાજનો ગોવર્ધન તોળ્યો હાથે,
તે તુટ્યો મારે માથે,

મારો અંખોડો રાજાણો, મારો સાળુજો ચાજાણો—મારો
હારે રાજશુ, નખની લેખણ, ધરતી કેરી પાટી,
પર ધુળ ચેરી ઘાટી,

ધગધગતે લોહીએ લખીયું, ફળલાજનું આળખીયું—મારો

હારે રાજજી, જમણો મારો, હાળો પાય તમારો,
 મને એથી થાય મુંઝારો,
 મારો હાળો પગ લાંગે, મને કાંઈ નવ લાગે-મારો જમન
 હારે રાજજી, મોટેરાં જે લાજ કાઢ્યા જેવાં,
 નવ ગામમાં દો રે'વા,
 તહીં કોઈની લાજ રાખું, ભલે ગામ ભાંડે આખું-મારો જમન
 હારે રાજજી, પતિરાંને ગામ બાર કાઢો,
 એને ટુકડો નાખી ટાઢો,
 જો હોય માજનને વાંધો, એને અપાશરામાં બાંધો-મારો
 હારે રાજજી, પુછી પુછી, પ્રાણુ થયે પાડોશી,
 મને ધખવે ધનુ ડોશી,
 મને લોક મારે મેણાં, તારાં શેણે કૂટ્યાં નેણાં-મારો જમન
 હારે રાજજી, વહુના આણાની રેશમની સાડી,
 ફરતી વચમાંથી ફાડી,
 લઈ આડાં અવળા આંટા, તમે પોતે બાંધો પાટા-મારો
 હારે રાજજી, ચાડ રાખી ચીચોડા ચલાવો,
 માંહી શેરડીયું પીલાવો,
 તાજાં માખણ તવરાવો, મને રાણડીયું પીવરાવો-મારો
 હારે રાજજી, પાડોશીનાં છોકરાં સંતાપે,
 મને બાળે વગર તાપે,
 મને ગાંડી કહીને થાપે, મને છતી કરશે છાપે-મારો જમન
 હારે રાજજી, દીઢહી શેરથી, હાકટરને દોડાવો,
 એની ખાટલીએ તોડાવો,
 મારો પગનો ઘા ધોવરાવો, મહીં એસડીયાં ભલરાવો-મારો

હારે રાજજી, જામનગરના જોશીને જોલાવો,
 એનાં ટીપણાંઓ જોલાવો,
 મારી જન્મોત્રી જોવરાવો, મારી પગપીડા પૂછાવો-મારો
 હારે રાજજી, લવકારે લવકારે લાય લાગી,
 રોધરોધને રાત જાગી,
 મારી છેલ્લી નોળદ વાગી, મેં સહુની માફી માગી-મારો
 હારે રાજજી, ઢોલડીયા પર ઘડકલીયું નંખાઓ,
 ઝટ ઢોળાવો પંખાઓ,
 મારે અમરાપુરના આણા, મારાં ખુટયા પાણી દાણા-મારો
 હારે રાજજી, નાતીલાઓ જલદી જોવા આવે,
 સાથે સહીયરને લાવે,
 ચેર ચેર બ્રાહ્મણ ઘોળાવો, અતલસ પડદા બધાવો-મારો
 હારે રાજજી, છોડકાને ધરપત દેજો,
 એને જે જોઈએ તે લેજો,
 એને વેણે વેણે રહેજો, ઉંચે સાદે નવ કહેજો-મારો
 હારે રાજજી, કામણગારાં કળયાળાં વહુ પાકાં,
 જાણે કમળાના કાકા,
 વહુનાં પગલાં પારખજો, મને અમરાપુરમાં લખજો-મારો
 હારે રાજજી, બેજો દીકરીયું ઓધું નવ આણે,
 તેડાવી ટાણે ટાણે,
 એના કરકરીઆવર કરજો, એના મનના કંઠ પૂરજો-મારો
 હારે રાજજી, ગલદાં ધુદાં મરનારાંને મળજો,
 મને સંદેશા મોકલજો,
 અથવા સ્વપ્નાંને આરે, લવ લોગવશું રહી હારે-મારો

હાંરે રાજજી, નીકળ્યા નખને નેહથી સંધરજો,
 પર મોટું મંદિર કરજો,
 મહોં મૂર્તિ મારી ધરજો, અર્ચન વંદન આચરજો-મારો.
 હાંરે રાજજી, મરતી મરતી વીરડીએ જઈ આવું,
 પછી મોટે મહીઅર જાવું,
 મારાં ખખડે બેઠાં ખાલી, મારે દળવું દળણું પાલી-મારો.
 હાંરે રાજજી, મોટેરા જો ધુંધટો તાણે,
 ડાકટરને રોજ આણે,
 અમે લેશું એનો વારો, આ જુગમાં અમલ અમારો,
 મારો જમણો પગ જાંગ્યો.

—:—

ધુધવે નાનેરાં બાળ.

(ખેતર વચાળે ખીચડીરે હીંચકે નાનેરાં બાળ-એ રાગ).

ઘરની વચે ઘોડીયું રે ધુધવે નાનેરાં બાળ.—ધરની.
 જગજીવન ગોપાળ, અંશ એ ઇશનારે; ધુધવે—૧
 પરમાત્માને પીંપળે રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;
 કાળે દશેદિશ ડાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૨
 આવાગમનને પારણે રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;
 જનમે જ્યારે જીવાળ ! અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૩
 ચિત્ર પડ્યાં લોક લોકના રે, ધુધવે નાનેરાં બાળ;
 પ્રાણ તણે પરશાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૪
 બેજું મણેજું ગણું રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;
 પોથી પડી પેટાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૫

હોંશે હાલરડાં સાંભળે રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;

પડધા ઝીલે ઉરપાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૬

આલ મંડળ ઓળંગતાં રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;

પુગે નજર પાતાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૭

લે છે પરીક્ષા લોકની રે, ધુધવે નાનેરાં બાળ;

વાંચે વલણ તત્કાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૮

આવડે ભીતર લેદતાં રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;

વિધિ વિમોહક જાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૯

નેંધે શુભાશુભ ભાવને રે, ધુધવે નાનેરાં બાળ;

પરને પડે નહીં ભાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૧૦

ભારે પડે અઘાંડથી રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;

ફુલડાંને એ ફાલ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૧૧

બાળવો, તો જગ જાળવે રે ધુધવે નાનેરાં બાળ,

નહીં તો ભયંકર કાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૧૨

ઠહેન વિમળ વિશ્વેશનાં રે, ધુધવે નાનેરાં બાળ;

વટલે જો શેવાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૧૩

ભાન બૂલો પંપાળતાં રે, ધુધવે નાનેરાં બાળ,

રુદ્ર થશે વિકાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૧૪

દશરથ દૌશલ્યા જીરવે રે, ધુધવે નાનેરાં બાળ;

રામ જગત રખવાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૧૫

તન, મન વાણી વિશુદ્ધિની રે ધુધવે નાનેરાં બાળ;

રાજો ત્રિવેણી રસાળ, અંશ એ ઇશનારે. ધુધવે—૧૬

સ્ત્રીશક્તિ.

(રાગ-ભીમપલાસ.) રાસ.

સજનની સોહાગણુ સાહેલડી રે...વિમલ વિશ્વવાડીની વેલડી;
પુરુષ પંખીની ગરુડ પાંખડી રે...લાવિ બ્રહ્માંડની રાખડી;
જીવન જ્યોતિ યથા દેહમાં, ગૃહિણી શક્તિ સૃષ્ટિ ગેહમાં,
સાધે સાઆબ્દ્યને દનેહમાં રે...ત્રિભુવન ગોપાલની ગાવડી-સજનની.

(સાખી).

સરિતા મીઠી નિમંળી, સિંધુ છલોછલ ક્ષાર,
અમૃત વર્ષિણી ચંદ્રિકા, સૂર્ય ઝરે અંગાર:
નિષ્ક્રિય પરબ્રહ્મ અસંગ છે, જગતકેલી પ્રકૃતિને પ્રસંગ છે;
પુરુષ તો તમામ પતંગ છે રે, વિધવિધ વાતસલ્ય કેરી દીવડી-સૂઝ

(સાખી).

ઉદરે, અંકે, પારણે, સકળ જીવન સંગ્રામ,
સતીનું સ્થાન અનન્ય છે, દુઃખીયાનો વિશ્રામ:
શંકર, મહાવીર, શ્રીરામની, પાંડવ, જગદીશ ધનશ્યામની;
સ્વાર્થણ સદ્ગુણ સુખ ધામિનીરે
પ્રાતઃ સ્મરણીય પુણ્ય પાવડી-સજનની.

(સાખી.)

માતૃભૂમિની મૂર્તિ શી, રમ્ય કળા રસમૂલ;
વંશ, ઉલય ભવ સિંધુથી, તરુણી તારિણી પુલ
જેની કંઠણાએ ડુંગર દ્રવે, ધાથે ધડ જેની વીરતા રવે;
ધારદાને શી રીતે કવિ કવે રે, પરમેશ્વરની ચરણ પાવડી-સૂઝ

(સાખી.)

ક્રીતિ, ગિરા, સ્મૃતિ, ધૃતિ, ક્ષમા, શ્રી, સદ્બુદ્ધિ સહિત;
 સાધવી, સસરુષિ નણે, સ્વર સસક સંગીત
 શ્રધ્ધા, સેવા, ધર્મધારિણી, ચૌદ લોક વટવલા વિહારિણી,
 પાપ, તાપ, દીનતા નિવારિણીરે, ગંગા, શશી, વિષુધ વૃક્ષ વવડી
 સૂજનની સોહાગણુ સાહેલડોરે, વિમલ વિશ્વવાડીની વેવડી
 પુરુષ પખીની ગરુડ પાખડીરે, ભાવી બ્રહ્માડની રાખડી

રણુમેદાને આવળે.

(તમે જોજો ના વાવણ વીતાનજે,—એ રહ)

ચાંગ આતસ ઉત્સાહ દેરો લાવળે,
 હો બેની રમવા રણુમેદાને આવળે
 ધીરજની ઢાઢ પ્રેમ શૌર્ય શસ્ત્ર ધારળે,
 શિયળતણુ બખતર તન પહેરીને પધારળે,
 આત્માના અમૃતને વધાવળે, અમર (૨) હો બેની રમવા
 યુગના આદેશ મુકિત માનવની સાધવા,
 પ્રભૂનો સદેશ રાષ્ટ્ર ઇશ્વર આરાધવા,
 દુધ યુધ્ધચહોતું દીપાવળે ગ્રુધ્ધ (૨) હો બેની રમવા
 આગળ ઠકાનીશાન, અભય ન્યાય ચોણીએ,
 ત્રિધિ વિજ્ઞ સાધનાની લડતા નવ ચોણીએ,
 પ્રબળને સંધમા ચલાવળે પુણ્ય (૨) હો બેની રમવા.

અળખા રણુભીરૂની અમંગળકર છાંયડી,
 પડશે જેના પર તે પડશે શિખરે ચડી,
 કેતુ લોકકાંતિનો ઉડાવળે: કીર્તિ (૨) હો યેની રમવા.
 જીવન મૃત્યુના પ્રસાદ રણુસ્થળે સદા મળે,
 જળ વિના અચંડ વિશ્વમાં નહીં કશું વળે,
 જોમ રોમ રોમમાં જગાવળે; પરમ (૨) હો યેની રમવા.
 મહિલા મુળ, જગ વિકાસ વૃક્ષનું પ્રજા પીલે,
 યુગ અનંત શ્રમ છતાં સ્વરાજ સ્વર્ગ શે ખીલે,
 લેખ ભાગ્ય દેવીનો લળાવળે: ભવ્ય (૨) હો યેની રમવા.
 સ્ત્રીસ્વમાનવેરીને પ્રતાપથી પ્રજાળીએ;
 પ્રગતિ રોધી સ્વજનતાની પુબ્ધતા ન પાળીએ;
 સાદ એ સમાજને સુણાવળે: શિશ્ન (૨) હો યેની રમવા.
 અનસૂયા સ્ત્રીતા ઉમાની ગેરણા પચાવવા;
 અજીતા જગદંબાનો વારસો ગચાવવા;
 મુકુટ માતૃભૂમિને ધરાવળે: મુક્તિ (૨) હો યેની રમવા.
 લડતાં મરતાં ડરે બચે નહીં બીજી ક્ષણે;
 ચક્રપાણી રથ તળે દળે, રૂદન નહીં સુણે;
 ભાગીને ન ભૂમિને લળાવળે: વ્યથા (૨) હો યેની રમવા.
 પદ ધુલિ પડે નયન, થપાટ ખાય ઠોકરે;
 દંશ દે કીડી મકેડી, માનથી જીવે મરે,
 માનવતાને નહિ હુણાવળે: દેવી (૨) હો યેની રમવા.
 માનવધન વનિતાવદ્યુત વિષુ વરસે નહીં,
 પાવકજવાળા પ્રકાશ વિષુ શકે નહિં દહી,
 છાયાછળી દામિનિ! સમાવળે: મુગ્ધ (૨)
 હો યેની રમવા રણુ મેદાને આવળે, -અંગ આતસ.

આશા.

રાસ, (રાગ:—ગૌડ સારંગ)

આશા અપાડલ વિજળીરે, આશા આશ્વાસન અંજલિરે,
 અંતર વિગ્રહના તોફાનમાં, વિઘ્નોના વસમા વેરાનમાં;
 દુર્જય મૃત્યુના મેદાનમાંરે, આશા વિશ્વાસની વાદળી-આશ
 પ્રભુની પ્રતિષ્ઠાયા સમી, આશા ધરણી ધાવ
 આશા ઔષધથી રૂળે, ધાયલ દિલના ધાવ;
 ચડતી પડતીની સંગી સખી, સુરભિ સુહાસિનિ સુધામુખી
 ચિંતામણી દેવવૃક્ષ ડાળખીરે, વિધવિધ રસરાગની વાંસળી-આશ
 આશા સમ્રાજિ પદે, ચૌદ ભુવન આશ્રિત;
 મુક્તિ ભુવન દ્વારે લસે, આશા સતીનું સ્મિત:
 ઉંડી ઉંડી અમાવાસીએ, ગૂળી કારાગ્રહ ફાંસીએ,
 એકાંકિ પૃથિવના પ્રવાસીએરે, માણી આશા ઉધા પાતળી-આશ
 સલિલ મુકાથે સિંધુનાં, કે નભ મંડેલાય;
 પણ પૃથિવને પાટલે, મનશા નવ મેલાય:
 આશા બહુરૂપીણી નવી નવી, દિન દિન હરિયાળી નવ પદલવી
 પ્રહાર્યારિણી અખંડ સાધવીરે, આશા કુમારી કુસુમ કળી-આશા
 ધરણ ઉપજી ધરને, એક મટી બહુ ધાઉં;
 વિશ્વલીલા આ વિસ્તારી, શું એના શુભ ગાઉં;
 પ્રભુજીની પ્રથમાએ આત્મજન, સમજીને કરીએ એની પૂજા
 મોહી એનાપર જે જે પ્રજારે, તે તે સર્વસ્વ નાશને મળી-આશા

બાળ વિભાગ.

માતા પાસે બાળકની રણુઆશી.

રાગ કાશી

(મને પગમા કાટો વાગ્યો રે મા, ધાધવ મારવાડી-એ રાહ)

તરી દૂધાળી દેહડી હાઝે રે મા, દેશમાં દા લાગ્યો રે,
 કા રાણી જાયાને કાળે રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે;
 ર રહું તો તારી કૃપા લાગે રે મા, દેશમા દા લાગ્યો રે;
 વા પ્યાલા અમીના આગે રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે;
 'તો સિંહણુનું' દૂધ ધાવ્યો રે મા, દેશમાં દા લાગ્યો રે;
 ને વીર માતાએ બુલાવ્યો રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે;
 શ માટે તારે દ્વાર આવ્યો રે મા, દેશમા દા લાગ્યો રે;
 હ કેશ સંદેશ લાવ્યો રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે;
 'ને જીવન હોય એ જાણે રે મા, દેશમાં દા લાગ્યો રે;
 'ગ રસિયા મૂરતિયા માણે રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે;
 શે જેનામાં જેટલું પાણી રે મા, દેશમાં દા લાગ્યો રે;
 મેની આપવા એંધાણી રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે;
 'જે વન વાડી વૃક્ષ વેલી રે મા, દેશમા દા લાગ્યો રે,
 'જે હાટ શાળાને હવેલી રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે;
 'જે ગામ ગૌચરને ચોરા રે મા, દેશમા દા લાગ્યો રે;
 'ગ ગળીને કચ્છું બધોરા રે મા, રણુડ'કો વાગ્યો રે,
 'હ કરમો રહે નહીં કોરા રે મા, દેશમા દા લાગ્યો રે;
 'ડે ધડીએ ધડીએ ટકોરા રે મા રણુડ'કો વાગ્યો રે;

પિવા પાણી નહીં રોકાઉં રે મા, દેશમાં દા લાગ્યો રે;
 રણ ભૂમિતણું ચુકાવું રે મા, રણકંઠો વાગ્યો રે;
 આપ આશિષ મીઠડાં લેની રે મા, દેશમાં દા લાગ્યો રે;
 ભેટ ખાંધીને હથીયાર દેની રે મા, રણકંઠો વાગ્યો રે;

આંગણનાં અજવાળાં.

હાલરડું.

(ખાળા સુધ જાઓને પારણીએ હાંચીએ જશોદા માવડી-એ રાગ.)

ખાળા સુધ જાઓને, પારણીએ પોદાડે મધુરી માવડી.
 હું વારી જાઉં, હારી જાઉં જો, હસે તમારી આંખડી:-ખાળા ર
 પછી વિશ્વતણા વાયુ વાશે, અંચળ ચિત્ત માયામાં ધાશે;
 ત્યારે સુતું નહીં રહેવાશે, ખાળા સુધ જાઓને.
 પછી કળજુગ ફેરા ફેર ચડે, મારા તારામાં ભેદ પડે,
 પછી રણનાં રણશીંગા વગડે, ખાળા સુધ જાઓને.
 પછી ભણતરમાં ચિતડું ચોંટે, પછી ધન આશા વળગે કો
 પછી લાડડાંમાં જીવડો લોટે, ખાળા સુધ જાઓને.
 મુજવંશ તણા તમે વેલા છો, મારે અમૃત રસના રેલા
 તમે મનહરણા, માથેલા છો, ખાળા સુધ જાઓને.
 મુજ આંગણનાં અજવાળા છો, મારી મોતી ફેરી માળા
 મુજ ગદપણના રખવાળા છો, ખાળા સુધ જાઓને:
 પારણીએ પોદાડે મધુરી માવડી:-હું વારી જાઉં.

હરિજન વિભાગ.

‘પ્રભુનાં પગલાં’.

(રાગ—પીયુ.)

જ્યાં દઈ દૂખીઆરાં, વસે વા’લા વિયોગી જ્યાં,
જ્યાં શુદ્રને કાળાં, નિહાળો ત્યાં ચરણ મારાં, ટેક.
વિદુરને ફળીએ, વસું શવરીની કુંપડીયે;
મા ની મ દુહીયે, નિહાળો ત્યાં ચરણ મારાં. વસે. ૧
ખેડુત ખેતી જ્યાં, ચૂડક ખાંધે મળુરો જ્યાં;
જ્યાં ઉર હરીયાળાં, નિહાળો ત્યાં ચરણ મારાં. વસે. ૨
કાટાં તૂટાં કપડાં, ભૂખ્યે લરખી રહે ટુકડા;
ખેડોળ કદવાળા, સુદામા છે મને બહાલા. વસે ૩
તો છે મને બહાલા, ગરીબ એથી વધુ બહાલા;
હીનના સેવક, સદા મુજ પ્રાણ આધારા વસે. ૪

પરંતુ આપણા પાપે

(કવાલીની ધુન, રાગ-ભૈરવી.)

તમી જે નકંને ભારે, ઉતારે સ્વર્ગ સંસારે,
પીલાયે આજ પગથારે—પરંતુ આપણા પાપે; ૧.
પણે જે ઢાંકવા કાયા; પૂરે જે પૃથ્વિવના પાયા,
ભૂકા એ માડીના જાયા—પરંતુ આપણા પાપે; ૨.
પે તપ છેક છેવાડે, ન આવે અન્યને આડે,
કડે અદ્વાનને ખાડે—પરંતુ આપણા પાપે; ૩.
શુશળની કરી પાનિયા ઉગારે અગ્નિથી દુનિયા,
વેતે મડકાલ પર દગ્નીયા—પરંતુ આપણા પાપે; ૪.

સ્વિકારી સૃષ્ટિની સેવા, હીપે જે દેવની જેવા,
 પડ્યા છે શ્યાનતા હેવા—પરંતુ આપણા પાપે, ૬.
 મૂડી માથું મરણ ખોળે, અમીરસ ધરણીએ ઢાળે,
 ભૂખ્યા તરસ્યા ભમે પોળે—પરંતુ આપણા પાપે, ૭.
 લઈ સેવાતણી દિક્ષા, ઠરે પ્રહ્લાંડની રક્ષા,
 ભુંડા અન્નજળ તણી લીક્ષા—પરંતુ આપણા પાપે, ૮.
 પૂજા સત્કાર અધિકારી, સદા સન્યાસ વૃત્તધારી,
 ધુલી ધુસર મલિન આહારી—પરંતુ આપણા પાપે ૯.
 ધરોળર બાંધ બેલડીયાં, સહોદર વીર સાંપડીયા,
 બુટે એકા બુઠા દડિયા—પરંતુ આપણા પાપે; ૧૦.
 પ્રભુના બાળ નાનડીયાં, શુકનવંતા સમે વડિયાં,
 અરે અરપશ્યં ઘઈ પડિયાં—પરંતુ આપણા પાપે, ૧૧ |
 ગતિ જે વિશ્વને દે છે, ચરણસમ પ્રભુતણા જે છે,
 લતાઓ^૩ લોકની લે છે—પરંતુ આપણા પાપે; ૧૨
 પૂરાણા પ્રેમીઓ ચાણા, મળ્યા પ્રભુને, પૂજા પાણા,
 ન ચેતન દેવને જાણ્યા—પરંતુ આપણા પાપે, ૧૩
 ટકોરા ઢઈ ઢઈ દારે, પ્રભુ દીન બંધુ પોકારે
 તીરસ્કાર્યા અહંકારે—પરંતુ આપણા પાપે, ૧૪
 ચડી ગ્રમણવીને ખંભે, નીશાયર નાશ આરંભે,
 નહિં નર કેશરી યભે—પરંતુ આપણા પાપે, ૧૫
 વિશુદ્ધિની વીરલ ઘડીએ, ખીછાણી પાપને રડીયે,
 પુન નિદ્રા વિષે પડીએ—પરંતુ આપણા પાપે, ૧૬
 હમ્મ ધમે^૪ હમ્મ જાતે, રથા જે હિંદુ સહુવાતે,
 દરાયા પ્રીસ્તીને હાથે—પરંતુ આપણા પાપે, ૧૭
 વિમજતા જેમને પગલે, પધારે એ કૃપા બદલે,
 પ્રભ નિજ છાંયગી વટલે—પરંતુ આપણા પાપે; ૧૮

હું જોના નખે નખમાં, સર્વા મળમૂલ ભારતનાં,
 પટે પરધર્મીના કલમા—પરંતુ આપણા પાપે; ૧૯.
 યુગાન્તર આણવા દેશે, મનુ ગાંધીજીને વેધે;
 પધાર્યા ત્યાં ચડ્યા ઠેશે—પરંતુ આપણા પાપે; ૨૦

(૧) જોડા. (૨) દિવસો. (૩) લાતો.

મહાત્માજી દ્વારા પરમાત્માનો સંદેશો.

[કુંજલડી સંદેશો અમારો એ ધુન—રાગ માલ.]

મોહનજી સંદેશો અમારો જન્મ જનતાને કેળેજીરે,
 વાસી વૈકુંઠના જન્મે જમ્યુદ્રીપ પોષી પરસ્પર રેળેજીરે. ટેક
 [સાખી.]

પ્રગતિ વિરૂદ્ધ પ્રજા પટે ભય રસાતલ દેશ,
 ઉચિત ધર્મ કાંતિ ગળે પાળું હું પરમેશ.
 જનની સેવા એજ યુગનો આદેશ છે,
 લાવો અમુલ્ય લેળેજીરે—મોહનજી.

[સાખી.]

ગળધુદ્ધિ ધન ધર્મથી, જન હિત જો ન સધાય;
 સમધારણ કરવા ચહું, શાંત અશાંત ઉપાય.
 જનતા કલ્યાણે આપો આહુતિ,
 નહિંતર દાવાનળ સહેળેજીરે—મોહનજી.

[સાખી.]

મુજ મંગળ સર્જન રથે, સારથી શુદ્ધ સમાજ;
 ચૂર્ણ થશે તે ચક્રથી, જે અટકાવે આજ.
 તરવાનું હોય તો દીન દલીલની,
 પ્રેમ ગંગામાં વહેળેજીરે—મોહનજી.

ભુદેવની ભુલ.

[રાગ માલ-કાચગા કાચખીના લજ્જનની ધુન.]

લોળા ભટ બ્રાહ્મણો ભૂલે, પછી અપરાધ કબુલે
 ભર ઉનાળે ધેતુ ચરાવતાં લાગી ભુધરને ભુખ;
 બ્રાહ્મણ પાસે ભીક્ષા ચાચી મરડયાં ત્યારે મુખ;
 સતિ વિપ્રાણી શાણી, કળ્યા ચારંગ પાણી—લોળા
 એક દિન ઇંદીરાને અંક, પોઢયા હતા પરમેશ;
 બ્રહ્મ ઋષિ અતિ રોષે ભરાયા, મારી પ્રભુને ઠેસ,
 કૃષ્ણભાઈ કામણ કીધું, પદ્મ પગમાંથી લીધું—લોળા ભટ
 સુણા સતીનું મૃત્યુ સ્વયંભુ, શંભુ આળ્યા દક્ષ દ્વાર,
 હાંસી કીધી હર કેરી ત્યારે, વિપ્રે આણી અહંકાર,
 પછી પરિણામ જોઈ ગયા, શિવ પાસ રોઈ—લોળા ભટ
 ભુદ્ધ વિરોધ કર્યો પણ આખર પૂજ્યા ગણી અવતાર,
 ગાંધીભાઈની પણ ભરમરાશી પર પહેરાવશે પુલહાર,
 કાંટો વર્ષાવી જો કે આજે નિજવાટ રોકે—લોળા ભટ
 દેવ સમા દુનિયાના જ્યારે, બ્રાહ્મણ કરશે ભુલ,
 ઠોણ અમે અજ્ઞાની બ્રાહ્મી, વિપ્ર ચરણની ધૂલ.
 પ્રભુ બ્રાહ્મણને હૈયે રહેજો હરદમ વિનવીએ—લોળા ભટ
 બ્રહ્મ પ્રથમ કુમાર છેબ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણથી બ્રહ્માંડ,
 વિપ્ર આવે વિપરીત વિધિ વશ, જગનો હૃત્યાકાંડ,
 પ્રભુ બ્રાહ્મણને અંગે રહેજો સઘળે પ્રસંગે—લોળા ભટ
 હરિજન ચર્ણુ વિરાટ વિભુના, વિશ્વના વેગ સ્વરૂપ,
 અગ્નિ મુખ ઉત્તમાંગ પ્રભુનું, જગનું ભવનરૂપ,
 પરસ્પરથી જો ભાગે, પ્રત્યેક પૃથિવને ભાગે—લોળા
 યુગધરની ઝોળખાણ રહી નહિ, બ્રાહ્મ વિધિનું ગુમાન,
 પદમાપતિએ પદમા હરી, હયું જ્ઞાન પતિએ જ્ઞાન,
 ભર્ષા ભીક્ષાનું બાણું પળેપળ થાય કાણું—લોળા

હરિજનોનું નિમંત્રણ.

(જગડો લાગ્યો શ્રીજન્મનાજીને આરે. એ ધુન. રામ-ભૈરવ.)

એકવાર આવો હો માડી જાયા અમ દ્વારે.

ઓથ તમારી અમારે—એકવાર આવો હો-ટેક.

નવરાશ ટાણે, માતા પ્રમાણે.

સાંજ બપોર સવારે—એકવાર આવો

સુની કુંપડીએ, જુની ગોદડીએ,

દીન દુઃખીને ઉતારે,—એકવાર આવો

ચરણો ધરવા, અહુદયા ઉદ્ધરવા;

ઠરવા પોતાના આરે—એકવાર આવો

રનેહ દિવડીએ, અમી આંખડીએ;

પ્રાણ પ્રેરી પડકારે.—એકવાર આવો

વિધિએ વછોડયા, સગપણ તોડયા,

તરછોડયા સંસારે—એકવાર આવો

અંતર ડંખે જ્યોતને જાએ,

અથડાઈએ અધારે—એકવાર આવો

અંગ ઉઘાડે પડયા છેવાડે,

હૃદયને આધારે—એકવાર આવો

વણીએ વેળાં, ઘાયલ કલેળાં,

જીગર તુટે દુઃખ ભારે—એકવાર આવો

ભેટી પરસ્પર, ખોલશું અંતર,

રસ જાંતર જાંકારે—એકવાર આવો

અન્નજળ અજીઠાં, મીઠાં ન દીઠાં,

પીઠાં મડદાલ પનારે;—એકવાર આવો

સ્વર્ગ ઉતારવા નર્ક નિવારવા;

સુના જીવનને આરે—એકવાર આવો

છવન મળશે, સ્વમાં કળશે;
 સજ્જનને સહકારે—એકવાર આવો
 નાવણ અંગે કરશું ઉમંગે;
 શુદ્ધ થશું સત્કારે—એકવાર આવો
 વાસ સુધારી, પ્રાણ પથારી,
 પાથરશું ઉપકારે—એકવાર આવો
 મુખદુઃખ પૂછી, આંસુડાં લૂછી
 પરવરતો પલકારે—એકવાર આવો
 લાવો થઈ સાથી, મડા બંધમાંથી
 માનવને અધિકારે—એકવાર આવો
 સાંઘ્યાં તુટેલાં, બાંધ્યાં છુટેલાં
 બાપુએ બાંધવ તારે—એકવાર આવો
 જન્મે સહોદર, ધર્મે સહોદર,
 વણકરી જગવૈદું ઠહેવારે—એકવાર આવો
 આ તે શાં અંદર, ભેદ ભગંદર,
 ભેટો વિભતિને બ્યારે—એકવાર આવો
 આવડે એવી, સેવા નજવી;
 ક્ષીધી એ કેણુ સંભારે—એકવાર આવો
 વિદ્યા ઉચકીએ, એમાં શું બકીએ;
 વણીએ વળી પેટ ગુજરે—એકવાર આવો
 વિધર્મ આવે, જાળ બીછાવે,
 વણુ તેડયા વારે વારે—એકવાર આવો
 હો દીનબંધુ વાતસલ્ય સિંધુ
 વેગે પતીતની વારે—એકવાર આવો

મૃત્યુવત્ હિન્દુધર્મ,

(નહિં નમશે નહિં નમશે નિશાન ભૂમિ ભારતનું-રાગ પીલુ)

ધર્મ મરે, ધર્મ મરે, આ વાર હિન્દુધર્મ મરે,
 ધર્મ શીરે વિંજાઈ રહી છે, કાતીલ રૂઢી કટાર—હિંદુ.
 ધર્મ કલેવર નવચેતનના બંધ પડે ધબકાર—હિંદુ.
 દૈવી સંપત્તિ ધર્મ જીવનપર અસુરતણા અધિકાર—હિંદુ.
 ધર્મ તણા જગવત્સલ હૈયે હત્યારાની હાર—હિંદુ.
 સ્વચ્છ પ્રકાશ હવા અન્નજળવિણુ, પ્રભુ પોતે હૃદયાર—હિંદુ.
 સૃષ્ટિ સનાતન બ્રહ્મ પુરાણો સહુ યુગનો આધાર—હિંદુ.
 નૂતન અઢોળ અખંડ રહ્યો જે, વેડી વજ્ર પ્રહાર—હિંદુ.
 સાખ પુરે એ ઢોલ વગાડી, આપસના વહેવાર—હિંદુ.
 નિત્ય લખે શોણીતને અક્ષર, સત્ય સમર સરદાર—હિંદુ.
 જ્ઞાન બૂઝ્યા હિંદુને હાથે, મર્મ રથળે સહી માર—હિંદુ.
 સહધર્મી છાંયે છોવાતા, શિષ્ય ગુરુને દ્વાર—હિંદુ.
 પ્રભુ બાળકથી પણ અણકાતાં, પ્રભુ મંદિર મોજાર—હિંદુ.
 પદપદ પડતો બંધીજન સમ યોગમ બંધન બાર—હિંદુ.
 બીતર ભાળો મૂર્છા ટાળો, ધાવ કરો ઝટ બહાર—હિંદુ.
 મૂઢ મટી ચૈતન્ય પૂજનાં, સાજકરો તૈયાર—હિંદુ.
 શું વળશે પછી શખને અર્થે, બાહ્ય વિવિધ ઉપચાર—હિંદુ.
 જન્મ્યા જેમ બહુ યુગ લક્ષી, થાવ નવારૂં મૃતિકાર—હિંદુ.
 જરૂર પ્રમાણે જગપતિના પણ બદલાયા અવતાર—હિંદુ.
 પુણ્ય કપલને પ્રભુ સમ પુણ્ય, ક્રીધા જન્મ સ્વિકાર—હિંદુ.
 રાષ્ટ્ર જીવાડી જીવ્યો અધાપી, ખેરી પરસ્પર ખ્યાર—હિંદુ.
 કષિ મુનિઓએ ધર્મ જીવાડ્યો, આપી નવો આકાર—હિંદુ.
 ડોંગરો ભે નિજ દ્વાર વધાવો, નવયુગ સર્જનહાર—હિંદુ.

સત્ય અહિંસા પ્રેમ દયાશાં, અંગ અયંગ અસાર—હિં.
 પુણ્ય ચરણ કમળે પ્રભુ કરશે, શકિત તણો સંચાર—રિં.
 શુદ્ધ થઈ પ્રભુને પધરાવો, જીવન અંદર ખહાર—હિં.
 ધર્મ મરેતો ધરણી કેરો, કોઈ ન તારણ હાર—હિં.
 પુનઃ કરે વર્ણાશ્રમ કેરો, વતુંલનો વિસ્તાર—હિં.
 નિર્દય જડહય ચરણ દુખાયે, પ્રભુમય ચેતન સ્વાર—હિં.

લોક સેવા.

(રાગ માહ; યાજ્ઞાની ધૂન)

સાર સહુ ધર્મોત્તમો લોક સેવા, હરિએ ઘડયા હાલતા ચાલતા દેવા-
 અગણિત રૂપે જન્મ્યા જનાદન, જ્ઞાની અજ્ઞાની એવા;
 સ્વર્ગ સુના કરી વાચી વૈકુંઠના, આવે મૃત્યુલોક રહેવા—સાર
 પાપાણુને પીડ પ્રભુને પ્રગટાવે, નર દોઈ નામદેવ જેવા,
 પાણી ઉપર જે પવંત તરાવે, એને રઘુવીર ઠહેવા—સાર
 પ્રતિમાને પડે પોતે આરાગે, માખણ મીસરી મેવા,
 જૂખ્યા નારાયણનો સાદ સૂળીને, દોડે છે બારણાં દેવા—સાર
 આત્મા પરમાત્માને ઓળખે નહિને, હડીયુ ડાઢયાના હેવા;
 સામેના સ્વર્ગનું નર્ક રહે છે, લક્ષ આમેનું લેવા—સાર
 ચેતન અમૃતરસ સાગર ચોગમ ત્યાં, જીવવા જુરે દોણ નેવાં;
 પ્રેમ ભકિત વિના પાવન કરે નહિ, ગંગા ગોદાવરી દેવા—સાર
 મુકિત આત્માની એપ જગતનું, ગોદક ઉભય કર દેવા;
 તત્પર સદા જન મેવા જનેતા, શીદ ખીજે દુઃખ સહેવા—સાર
 જ્ઞાન, ભકિત શા અસ્ત્રો ના યોગે, પ્રગટયો પાવકજન સેવા;
 કનક કમ્પીરની દાટે દસોટી, ગંધર્વ ગાળે બાર વહેવા—સાર

૧. રે. ૩ દોટી; ૨. દા. ૩.

દેવી સંપતિના દેવ લાયક છે, વિશ્વપતિમાં વહેવા;
 ખીજા ખીચારા પ્રણય પછીપણ, ઘાણીના ઘળદની જેવા—સારં
 અવસરજન સેવાનો ક્ષણ ક્ષણ આ યુગમાં, આપે આપણને દેવા;
 જન એ જનાદન નર એ નારાયણ, તત્વ બહેવારમાં દેવા—સારં
 ગાયુ ગીતામાં લોક કલ્યાણમાં; કામ આવે જન કેવાં.
 મલિન દેહાત્મવાદી મગર મોહાંધ જે, ભેળ લલ્લવે તેવા—સારં

—:૦: —

મહાત્માજીનો હરિજન પ્રેમ.

રાગ—ભીમપલાસ.

(પાતવડો મારો મેલો મોહનજી—એ ધુન.)

ગ જુગ ભંગી ભલે જન્મ પ્રભુપણ, અસ્પૃશ્યતાને નિવારણે હરે.
 મેં ભંગી છો ગણાયો પ્રભુપણ, ભાર ભૂમિનો ઉતારણે હરે-ટેક.

(સાખી)

જોડે અંતર હિંદુનાં જો મુજ શખનો પૂવ.

ધન્ય ન એથી અન્ય છે નાથ નજીવું મૃલ;

મૃત જીવનને મંગલ ચોધડીએ, પ્રભુ મુજને પેલો સંભારણે હરે.
 યાજ્ઞાના ઉઘડતે દ્વારે, ગરીબ ગાંધીને પોકારણે હરે.—જુગ જુગ.

(સાખી.)

લાંછન હિંદુ ધર્મનું, ધોવા ગંગાનીર,

કરણે જો કરવા ઘટે, આ મુજ રંક રૂધીર.

તથરા લાઠી કેરો જડીયું વરપાવતાં,

પિનાકી આ પગલે પધારણે હરે

હતી પાતાળે ડુબેલા મુજ જાંડુના, આત્માને ઉદારણે હરે.—જુગ.

(સાખી).

જનની ગ્રહ સુધારણી, હરિજન જગ સુધરાઈ.

શબ પેઠે જીવતી સડે, ધા સુણ્ણે જગરાય.

એવા નોધારા આ જન્મ સેવકના, તનમન ધનને તારણે છરે

સહુના પાપોની વધાવું શીક્ષા પ્રભુ,

સંકટ સૃષ્ટિનાં સંહારણેછરે—જુગ

(સાખી.)

વ્યથિ સમથિ પોષતી, સર્વે ધાવ સ્વતંત્ર.

પ્રેમ બળે પ્રત્યક્ષ હો! પરમાત્માનું તંત્ર

ભવહીય નિષ્ટાએ મુજ ખીંદુ કેરા આ, સીધુ શાં કેડ સ્વિકારણેછરે

અંશેના *અંશુએ પ્રગટી પ્રભાકર,

જગના તિમિર વિહારણે છરે—જુગ જુગ

* કિરણ

સામાન્ય વિભાગ.

—::—

“ગામડીયાં”

(રાગ કલ્યાણ)

અમારાં ગામડીયા અણમોલ, અમારાં ગામડીયાં અણમોલ;
 મુલન્ટો પ્રભુનિજ પ્રેમ હિંડોલ, અમારાં ગામડીયા અણમોલ. ટેક.
 માનત, સરલ, નિષ્પાપ, પ્રમાણિક, નિર્મળ નિજ મુખ ઘોલ;
 નેજ રહેણી કહેણીમાં, ન મળે પુરવાસીની પોલ.—અમારાં. ૧
 ગામડીયાંને જુને જુ'પડે, હજુએ હિન્દ અડોલ;
 રણ સ્વપ્ને નહિ ઘોલી ળળવે, દેશ પ્રીતિનો ઢોલ.—અમારાં ૨
 નેજ શ્રમ સ્વેદ પરે સરજાયાં, હાટ હવેલી મ્હોલ,
 મુખ્યાં રહી પણ પરને પીરસે, એવાં છે દીલ ડોલ —અમારાં. ૩
 કાર્કેમનાં હથીઆર ન આવે, હલધર હળને તોલ,
 નજ આરે આંજે આખલડી, ઉચ્ચલ હંસહરોલ,—અમારાં. ૪
 જેવાં છે તેવાં દેખાયે, નહિ ડહાપણનો ડોળ;
 પાપ પ્રપંચ પરે ન ચડાવે, ધર્મ વૃત્તનો ઢોળ.—અમારાં ૫
 ગોપદરજ લીનાં રમતાં, ક્યાં શિશુ જન રકત કપોલ;
 નેજ ભાલે ભાળું ભારતના, ગુલ ભાવિના કેલ.—અમારાં ૬
 નેજ દારે કુદરત કરૂણાની, ઉછળે અમૃત છોળ;
 રે ગંધાને ઘાટ કરાવે, અતિથિને અંધોળ.—અમારાં ૭
 ન દયા દીનતાની ત્રિવેણી, ન્હાયે સહુ ઉરજોળ;
 નેજ ઝાંપેશી જગ જાંખવની, જ્યોત જલે જગ જોળ —અમારાં ૮

—::—

હિન્દનું જવાહર

(ગઝલ)

ભાંગે નહીં ભાંગે નહીં, જળહર જવાહર હિન્દનું;
 પાણી કદી ત્યાગે નહીં જળહર જવાહર હિન્દનું.
 ઘણની ભલે ત્રમઝદ પડે, ઘાની નિશાની નવ જડે;
 ભારત તણુ ભાવિ ઘડે, જળહર જવાહર હિન્દનું.
 મોતી ભૂમિ ભાલે જડ્યું, તેજસ ત્રિભુવન પર ચડ્યું;
 એથી અલૈકિક ઉઘડ્યું, જળહર જવાહર હિન્દનું.
 તાતે પ્રખર ભુષિ ભરી, માતે વિરલ શ્રદ્ધા પુરી;
 ભૂમિને દીધું કુંદન કરી, જળહર જવાહર હિન્દનું.
 ઢોલર સમા દ્રવતા દિલે, શિર વજની વૃષ્ટિ ઝીલે;
 અખર તણે ખોળે ખીલે, જળહર જવાહર હિન્દનું.
 યુગ ધર્મની દિવ્યામૃતિ, શ્રમશ્રવીઓની ઉન્નતિ;
 યુવક જગત ફેરી ઇતિ, જળહર જવાહર હિન્દનું.
 માંડી વલોણા શ્રીધર ચૈતન્યતને મહાસાગરે;
 લાક્યું અનુપમ આખરે, જળહર જવાહર હિન્દનું.
 દુનિયા તણો દૈવી દીવો, વંટોળીએ નિશદિન નવો;
 જનતા રટે ભુગ ભુગ જીવો, જળહર જવાહર હિન્દનું.

—:૦:—

નિઃપકામ પ્રેમ

(રાગ માલ)

વાડી વેડીશમાં ફૂલડા તોડીશમાં,
 મારીરે વાડીના ભમરા, વાડી વેડીશમાં.
 મારી વાડીમાં, અપોને મરવો,
 વાસણાં લેજે, પણ ફૂલડાં તોડીશમાં.

ટેક.

મારીરે. ૧

મારી વાડીમાં, ગંગાને યમુના,
 ન્હાળે ધોળે પણ પાણીડાં ડાળીશમાં,
 મારી વાડીમાં માનસરોવર,
 મોતીડા બહેને પણ છીપલાં ફેડીશમાં.   મારીરે. ૩

—:૦:—

નહિં જઈ શહેરમાં

(નાગર નંદજીના લાલ રાસ રમતાં મારી નયડી ખોવાણી-એ રાહ)

નહિં જઈ શહેરમાં હો રાજ, ઘરઘરમાં ઉકરડા
 એનાં માનવી જાડું મેલાં.—નહિં જઈ.
 વેશ્યા, વૈદ, વકીલ વધે જ્યાં, જ્યમ મેલા પર માખી;
 કલેશ દરદ ને ઝેરે વેરે, સળગે વસ્તી આખી.—નહિં. ૧
 હાટ હવેલી દરબારે, જ્યાં જાઈએ ત્યાં લુટાઈએ;
 મુલગા જાય તણાતા ઉલટા, દેવામાં ડુખી જાઈએ.—નહિં. ૨
 ચા, સિગારેટ, ચુનો, ખાટલીયાં, પાલર ખાટાં પાણી;
 ઝેર હજાહજા ઝડપી ઝડપી, ખીએ માનવ પ્રાણી.—નહિં. ૩
 નહિં આંગણીમાં નહિં ઓસરીયું, ચોક નહિં નહિં શેરી;
 ઉપરા ઉપરી માલ અડોઅડ, વસ્તી ઘાટી ઘણેરી.—નહિં. ૪.
 ભટકાય તઈ જે ભાળે એવા, જન આવે હડફેટે;
 ડગ દેતાં, પડતાં, લડકડતાં, જીવતાં મડદા ભેટે.—નહિં. ૫
 સીંચણવા સંચરવું હોય ત્યાં, પકડે મોડાગાડી;
 પગલે પગલે ફાળ મરણની, આવે મોટર આડી—નહિં. ૬
 બહેતાં નીર પવન વાતો, જાંધાયા જાંદીખાને,
 સુરજ ઠરે તોય જીવ ઠરે નહિં, મન વ્યાકૂળ નહીં માને.—નહિં. ૭

ધાંધાં લોક, ધુંવાડાને કકળાટ થકી, સુખ આશે,
ઘરને ભૂલી પીઠાંને ઘેરે, શેડ ઉઠ આકાશે.-નહિં. ૮

ચોપડીઓનો પાર મળે નહિં, શું સુકવું શું લેવું;
બહુ મોંઘું, ભારે અણુબપનું, લણતર ચણતર એવું.-નહિં. ૯

નાના મોટા સહુએ સરખા, નહિં મરજદા રાખે,
સખળા નખળા એકે જીજ્ઞાસે, ખાવા જાવાં નાખે.-નહિં. ૧૦

દુધસુખા બાળકની બાંધે, બુઢા રોજ નનામી;
ઉભી બઝારે અરધ ઉઘાડી, બાયું મળે છે સામી.-નહિં. ૧૧

પાંચ વીશુમા એક રળે ને, ભુખ જીજ્ઞાસે આવે,
માણસ દોર પીલાઈ મરે, ત્યાં સંચા રાજ ચલાવે.-નહિં. ૧૨

દાણા, દૂધ, કપાસ, તણે પણ કસ, કાઢી લેયે સંચા;
કુચો કચરો ખાવો પીવો, લુગડાં આછા, કુચા-નહિં. ૧૩

નહિં સગપણ નહિં મન મોઢે નહિં મોસમ નહિં મહેમાની.
સુગ ચડે સાજન માજનને, ગરવાં ગામડીયાંની.-નહિં. ૧૪

કેવી હતી કાના કણુખીની, કડવી રાંક કુંવારો,
શહેરીને પરણાવી, નથી વરતાતી નર કે નારી-નહિં. ૧૫

ભાળ ન લે બુખ્યા તરસ્યાની, કોઈ સચું ખવરાવે,
ફેફાં જેવાં ફૂલકાં ફગવે, પૂછી પૂછી કવરાવે.-નહિં. ૧૬

ચરવાના ઠેકાણાં ન મળે, દોર ડગામા રૂંધે
શહેરીથી સો વેરી સારા, લઈ જાય મારગ ઉંધે.-નહિં. ૧૭

ચમકે શેર, પરાયા લોહી, ભર્યા ભરનીંગળ જેવા;
ચિંડપીઠા રહેવાય ન તાંઈએ; દોડે કરવા સેવા.-નહિં. ૧૮

કયાંય હિલોળા નહિં હરિયાળા, નહિં માયા નહિં છાંયા;
દીઠી ગમે નહિં ભૂમિ માતાની, મેલી નવચી કાયા-નહિં. ૧૯

“દેવનાં દેરાં”

(પરદેશી સૈયાં-એ રાગ)

- ગરીબોનાં હૈયાં, માણેક મોંઘેરાં દેરાં દેવનાં: ટેક
 ત્યાં ભાળ્યાં પ્રભુનાં, નામો નોંધેલા અણસૂણ્યાં નવાં.-માણેક. ૧.
- ઓળખજો આળાં એનાં, પોચાં પોચાં રૂ જેવાં;
 બહાલાં જો જો ના વધુ વિધતા, ભેટો થઈ ગયાં.-માણેક. ૨.
- દેવા નવ દમડી હોયે, અમૃત જળ દેજો તોયે;
 પાંકી બ્રહ્મડીએ ના દુભાવતાં, આશાએ આબ્યાં.-માણેક. ૩.
- સ્વજનોને સહુએ માને, ગમણો ખદલો લેવાને;
 સ્વાર્થ હીણુ સેવે દીન, દેવતા, મળશે ક્યાં એવાં.-માણેક. ૪.
- દીનનું જેમ સ્વાગત થાએ, તેમ તેમ તે અતિ હરખાયે;
 જાદુ આશિશે, જજ્ઞમાન ત્યાં, સુર કેરાં સુખડાં.-માણેક. ૫.
- પડતાં પડતાં પગ ધરતાં, ડરતા ડરતાં ડોલતા;
 ઉચરતાં વચનો આશિષનાં, દુકડાનાં ભૂખ્યા.-માણેક. ૬.
- હુ ખીયાનાં જેહુ સહાયક, તે જગનાયક પદ લાયક;
 હાયક એ સેના ઉપદેશના, પાલક પ્રભુતાના.-માણેક. ૭.
- જઠરા અધરાઈ જ્યાં જ્યાં, ચાળુક ચલવે સુરવર ત્યાં,
 માયવી યજ્ઞો ઘીજા માનવા, ભૂલતાં નહિ. લૈયા-માણેક ૮
- ગરીબો પ્રભુને વેચાયાં, જોલો ભાંધ્યા જગરાયા;
 જાળકડાં આપણ મહાખાપના, સહુએ બેલડીયા.-માણેક, ૯.
- દીનની ચુતી આંખડીએ, ડસડસતા રોતાં હૈયે;
 શબ્દો સુણાયે કિરતારના, સુણજો સુણનારા.-માણેક. ૧૦.

ભક્તિ વિભાગ.

—:૦:—

અવતારની યાદી.

(રાગ—કાશી.)

ઠલિભારે પાતાળ ઉતરતી પૃથ્વી પોકારે,
 હો નાથ! કહોજી કેવલ પ્રમાણે અવતરશે કયારે!
 મુકી માનવતાની માઝા, પ્રજાનાં પ્રાણ ચુસે રાજા;
 કરી નીજ ખુન તણાં ખાળાં, કરી તન તંતુ તણાં વાળાં,
 માનવ ભક્ષી ભૂત ભુખ્યાં એ, સૃષ્ટિ સંહારે—હો ન
 વહાવી ક્ષિર દધિનાં ઝરણાં, કરે પ્રહ્લાંડ તણાં ભરણાં,
 તમે પણ નમતાં નિજ ચરણાં, લઈએ કાંત વિશે તરણાં,
 યંત્ર દળાતી ધેનુ પૂછી રહી, રડતી ચોધારે;—હો ન
 સ્થળે સ્થળ પાપ તણાં થાણાં, કદિ નહિ બહાય રૂઝાં વહાણાં,
 નથી ઋતુઓનાં ઠેકાણાં, સુકાયાં નીર ખૂંટ્યા દાણાં,
 જગ જડવાદ તણે જન્મનિલ, જંભુદીપ આરે—હો ન
 પુરાણ કુરાન ન કોઈ વાંચે, અતિ પર ભાષા પર શાચે,
 નિરંકુશ સર્વ જની નાચે, જઈ સુર જક્ષ ગૃહે ભાચે,
 પાપીનાં પોખાર પડે છે, હરિના જન હારે;—હો ન
 અમારા કાશીને મકકા, પરે પ્રભુ દ્રોહી તણાં ડંકા,
 સીતાજી સવણને લંકા, કરે પરદેશી શિરે પંખા,
 અભડાયે છે યરા અમારા, દનુ સુત સંચારે;—હો ન

હિમાલયને સુરની સરિતા, સહે પરદેશી તણી સત્તા,
 ઇતર સ્થળ જે યાત્રા કેરાં, ભરે પરદેશ તણા વેરા,
 પૂર્વજને પાણી દેવું રહી, કેને આધારે,—હો નાથ,
 હિંચોળ્યા હરિ તમને જેણે, રમાડ્યા અંક વીશે જેણે,
 પીવાડ્યાં દુધ મીઠાં જેણે, ઉછાળ્યાં વક્ષસ્થળે જેણે,
 નથી નિજ વેણુ વગોટયાં, વદલલ આપે કોઈ વારે—હો નાથ,
 મીરાં શિર મહિપતિની પાળી, દુઃશાસન ઘેરી પાંચાળી,
 નિંભાડે બળતી માંભરી, ગ્રહો ગ્રહે જેમ ગજ ગાલી,
 તેમ પીડાયે માત તમારી પરને પગથારે,—હો નાથ,
 નથી કોઈ દીન તણું આજે, પડેલાં પર પગ દમ ગાજે,
 નહિ પરને પીડતા લાજે, બીજાને જોઈ મુખી દાજે,
 સામ્ય મુઘા માનસ રેલવવા દુનિયાને દ્વારે—હો નાથ,
 ગ્રહે ગ્રહે રાસ લીલા કરવા, જને જન પ્રેમ પ્રભા ભરવા,
 ઉરે ઉર શાન્તિ પાથરવા, મહાધન મોહનિશા હરવા,
 બદ્ધ છવનના ભોર, પ્રગટવા બ્રહ્મટી ટંકારે;—હો નાથ,
 ગીતામાં જે આપે ગાયું, વળી જે વાંસળીયે વહું,
 અને જે પ્રિય જનને પાયું, નથી એ અમથી વિસરાયું,
 દેવ બધા બંધી થઈ બેઠા. દશ મુખ દરબારે;—હો નાથ,
 વિભુને વાર વધુ યાશે, મહાતલ મહીમાતા જાશે,
 તમારાં વેણુ વગોવાશે, અમુરો હર્ષનીરે નાશે,
 મલ છત્રનાં મંડાય મહાલય, યોગમ સંસારે;—ઓ નાથ,
 પ્રીતે બહુ વિધતનુ ધાર્યાં, વિભુ જ્યમ વેદો ઉદાર્યાં,
 સકલ સાધુ જનને તાર્યાં, પ્રબળ દાનવ દલ સંહાર્યાં,
 ચડવા તેમ તપસ્વી મહાત્મા. મોહનની વારે;—ઓ નાથ.

ભગવાનને ઠહાલા નથી.

(મારા બંધુ સ્વરાજ લેવું રહેલ છે—એ...રાહ)

તાણે મોટાં ટીલાં. પણ ઢોલ મુણે ત્યાં ઢીલા

એવા ભકતો ભગવાનને ઠહાલા નથી.

તડુકી પાઠે તાળી, પણ ભાગે ઉંદર ભાળી:—એવા ભકતો
ગરજે જાણે સાયર, પણ કામ પડે ત્યાં કાયર—એવા ભકતો
ખોલે મધુરી વાણી, પણ પાય પળી નહીં પાણી—એવા
કરમા લાંબી માળા, પણ વરતનમાં લોપાળાં—એવા ભકતો
દેવળ મંદિર દોડે, છળ કરવાનું નહીં છોડે—એવા ભકતો
દૃષ્ટિ છળીમાં ખોડે, નહિં જીવ પ્રભુમાં જોડે—એવા ભકતો
ચિત્ત ગમનની વાટે, પણ જીભ ઉકરડા ચાટે—એવા ભકતો
જગને જીરું ભાળે, પણ મન માયામાં રાળે—એવા ભકતો
જ્યાં ત્યાં ધડ શિર ઢાળે, શુભ કર્મ ધકી કંટાળે—એવા ભકતો
'હરિરસ' હરિરસ' રાગે પણ રોજ બીજાને જાળે—એવા
પળ પળ પિંડ પખાળે, નહીં અંતરને અજવાળે—એવા
બૂલ બીજાની ભાળે, પણ નવ પોતાની ટાળે—એવા ભકતો
'પ્રભુ' 'પ્રભુ' રટતો જાગે, પણ પ્રભુ આવે ત્યાં ભાગે—એવા ભકતો
ખોલે દીનદયાળુ પણ હુંટે ગરીબનાં વાળુ—એવા ભકતો
'હરિ,' 'હરિ' મુખથી ખોલે, પણ જીગર બીજાનાં ઠોલે—એવા
ઝેરી જંતુ રહે, પણ માનવતાને ભહે—એવા ભકતો
નવ આત્માને ઠારે, પરમાત્માને પોઠારે—એવા ભકતો
અંતર નહીં ઢંઢાળે, પણ બહાર પ્રભુને ખોળે—એવા ભકતો
વતય કથા સાંભળવા, પણ ધાય જગતને ગળવા—એવા ભકતો

મુકરદમ અને કેદી.

(ભીમપદ્માસ-મુલતાની)

મુકરદમ તું પ્રભુ મારો, અને હું તાહરો કેદી;
 જીવન જલિદાન છે મારું, વિશુ તારી હવન વેદી:-મુકરદમ.
 કૃપા વેશો બધા છોડી, જીવન સંગે જીવન જોડી;
 મુખે ખડખડ હસી દોડી, કહોજી આવશે કેદી:-મુકરદમ.
 પટાવા વિદ્વન્તા પહાડો, ખલકના પંથની ખીણો;
 હું તો છું સાવ બળહીણો, ભુધર આવો તમે લેદો:-મુકરદમ.
 પિતૃદંશ લોકનાં દેવળ, મલ્લિમય કાંગરે ઝળહળ;
 જીવન આકાશની ઝાંકળ, પધારો ભાણુ એ છેદી:-મુકરદમ.
 ધી પુલડાં યઇ મારે તમારા શિરપર ચઢવું;
 સીલા ચણુમાં રાખો, કરી મુજ દેહની મેદી:-મુકરદમ.
 એ પાણીઝડણુ કેરો, વિધિ બાકી રહ્યો ખ્યારા;
 મરીરે ક્યારની ચરચી, હરિ તુજ હેતની હળદી:-મુકરદમ.
 જેકર લેળવી રમતાં દિલે દિલ મેળવી શમતાં;
 મોરે શિર સ્કંધ પર નમતાં, મને તો સાંભરે તે દિ:-મુકરદમ.
 ક્યહીં છાંયા, ક્યહીં કાયા, ક્યહીં પદ, ક્યાંય પડછાયા;
 મોરેપુરા ન ક્યાંય જોયા, કરી સઘળે વળ્યો દેદી:-મુકરદમ.
 ક્યહીં આવો અને જાઓ, ક્યહીં નિજ સુરસંભળાવો;
 ક્યહીં દિન એક રહી જાઓ, કરો નહીં ક્યાંય પુરા બે દો:-મુકરદમ.
 કાગત પેઠે તમે પણુ જો, હસાવોને રડાવો તો;
 કામારી એથ સહુ છોડી, કહો શિદ આવીએ વેદી:-મુકરદમ.
 કામે ક્ષણ એકનું અંતર, મને તો થાય મન્વન્તર;
 કાગરનું તુટતું જંતર, જીવો કરચણમાં જલદી:-મુકરદમ.

ભુલાં પડ્યાં.

(રાગ-શંકરાભરણ.)

અમે જાતાંતાં જલધિને ઘાટે, સુક્તિ કેરી વાટે, હો ભુધરા, ભુલાં પડ્યાં
નથી નૌકા કે નાવિક કોઈ નથી,

તૃણ તરવા મળે નહિ મરીએ મથી,
મહા સિંધુનાં પાતાળ ફાટે, ડુખાવવા માટે:-હો ભુધરા
મહા જળચર પ્રાણીઓ વેગે ધસે,

એની જઠરે જગત રંધાયાં ફીસે,
આખા દરિયા મહી' એ ગુલાંટે, અંગેઅંગ ચાટે:-હો ભુધરા
મહા પ્રલય વંદોળીઓ વાયા કરે,

ગિરિ જેવડાં મોળાં દિશ દિશ ભરે,
અમે લેવાઈયે લોહને ઝપાટે, પવન ફેરે પાટે:-હો ભુધરા
ધન ચેયુ' આદાશ અંધાયુ' બધે,

હાથ હાથ સુએ નહિ' હાથ્યાં રૂંધે,
પડી જાયે આ પ્રાણ ઉચાટે, હંટતર ફાટે:-હો ભુધરા
મુકી માઝા પાણીડાં ફરી વળ્યાં,

ધર્મ કર્મ જોવારા ધોવાઈ ગયા,
નહિ' કોઈ સર્વશ્વને સાટે, ઉગારે વિરાટે:-હો ભુધરા
કાળ આગળ કોઈનું ચાલે નહિ,

અમે જીવતાં સાગરને હથેળી મહી',
હથે ડુખતું લખેલું લલાટે, સહિના સજાટે:-હો ભુધરા
હજી શ્રદ્ધા નથી હોતાણી હથે,

અમે આશા ભર્યાં નામ તારું દઈએ,
અમે પાર ઉતરતું સપાટે, નહિ' કોઈ ખાટે:-હો ભુધરા
દુઃખ કાલાં ગાવાં શા દુઃખીઆ કને,

ધાઓ ધાઓ હરિ ઝટ તારો અમને,
૨ ઉપટે અંતરના કપાટે, જ્યોતું ઝગહળાટે:-હો ભુધરા

અધ્યાત્મ વિભાગ.

આત્મધામ.

(આશા ભર્યાં અમે આવીયાં—એ રાગ)

હિંગે નહિ, નહિ આથમે, જ્યાં તપે નહિ મધ્યાન્હ રે
આત્મધામ એવાં એવાંરે,
શેરી નથી જ્યાં સાંકડી, જેનાં માધ્યાં ન જાય મેદાન રે. આં
જવાયે વસંતના વાયરા, જ્યાં ઇશ્વરનો ઉદ્યાન રે! આં
વેલુ વિહારી પંખીડાં, જ્યાં ગાયે અનેરાં ગાન રે! આં
ખાવે નહિ જેને આંગણે, ભુત લવીધ્ય કે વર્તમાન રે! આં
ભોળી છલંતાં એકલાં જ્યાં, ત્રિગુણાતીતની તાન રે! આં
રૂઢિ જ્યાં પાણી ભરે, દેવ ઉભા યજ્ઞ જ્યાં દાસ રે! આં
કાઠી બ્રહ્માંડ જેની બ્રુહટિએ એવા એકતણે જ્યાં વાસ રે! આં
ધીયે નહિ જેની રોશની, દ્વાર ઉઠી અભંગ દિવાલ રે! આં
મેલે નિરંકુશ ખેડ જ્યાં, એક ઈન્દ્રિયના ગોપાળ રે! આં
મનલ ખળે જ્યાં જ્ઞાનનો, જેની જવાળા ચઢે ચૌદ ધામ રે! આં
ખળે શુભાશુભ વાસના, સ્વાહા સ્વાહા થતાં રૂપનામ રે! આં
થી નિદ્રા નથી જગૃતિ, નથી સ્વપ્ન તણી જ્યાં છાય રે! આં
કુરા હોતો પગ માંડજે, જ્યાં અધુરીયાં અંજલ્ય રે! આં
મુદ્ધિનું ખળ જ્યાં બાપડુ, જેની ઝાંખી કરાવે વેદ રે! આં
દેશી વીદેશી જ્યાં નથી, નથી શુભ શિવના જ્યાં ભેદ રે! આં
માયા અવિદ્યા લેલીને જ્યાં ઉઠે, શીવોદ્દમ સૂર રે! આં
ગાંતિ અશાંતિ જ્યાં નથી, જ્યાં શમે પ્રપંચના પૂર રે! આં

“જીવાત્માના પંખીડા.”

(રાગ સારંગ.)

હો પંખીડાં ! સ્વર્ગીય ંયોમ વિહારી થઈ કયાં અથડયાં,
હો પંખીડાં ! ચોખલીઆની આશે કાં પાશે પડયાં. ટેક
તમે વિશ્વતણા ગગને ઊડતાં, મહામસ્ત હવા સંગે લડતાં;
ગિરિવર તરુવર, પણ ના નડતાં—હો પંખીડા ૧
તમે મધુર મૃદુલ કલરવ કરતાં, તમે પત્યરના હૈયાં હરતાં;

શાનૃત્ય અનેરાં આદરતાં;—હો પંખીડા ૨

તમે સૂર ઉઘાને સંચરતા, સુમને સુમને ચોલા ભરતાં

તમે દેવ દુલાર થઈ કરતાં;—હો પંખીડા ૩

તમે પૂણ્ય પ્રકાશ મંહી નહાતાં, નીર પીવા સુખ સરોવર જાતાં

હુમે અમૃત ફળ ખાંતે ખાતાં;—હો પંખીડાં ૪

સૂર દ્રુમતણે છાંયે રહેતાં, વળી વાયુ સાગરમાં વહેતાં

હુમે પ્રભુના સંદેશા ઠહેતાં;—હો પંખીડા ૫

તમે ચંચુ ભરી મોતી ચણતાં, કુદરત ભાષા લણતાં ગણતાં

કોટે ચિંતામણી રણઝણતા.—હો પંખીડા—૬.

કણ ચણવા કદિ કદિ ઉતરતાં, પણ પાછાં નીજ સ્થાને સરતાં;

તમે શુદ્ધ સ્વતંત્ર સ્વછંદી હતાં.—હો પંખીડા. ૭

નયનોમાં અદ્ભુત નુર હતું, પાલકે પર અચ્યુત ઉર હતું;

અંગે ચેતન રસ પૂર હતું.—હો પંખીડાં. ૮

કયાં કંઠતણું કામણુ ખોચું, હસતું સુખડું કયાં હેરાચું;

તનડું તલતલ કયાં ત્રેફાચું.—હો પંખીડાં ૯

જે જ્ઞાન અને ભક્તિ કેરી, તમ પાંખ હતી જે સોનેરી;

મારગટે કોણુ મળ્યો વેરી.—હો પંખીડા. ૧૦

ખાસ વિભાગ.

—::—

એકરાર.

પ્રથમ જેલ પ્રયાણ સન ૧૯૨૪ સમયે કોર્ટમાં કરેલ એકરાર.

રાગ—કલ્યાણ.

સુજનને સહેલી ઘટે ત્યાં જેલ.

ઉશા જ્યાં અન્યાયીના મહેલ (૨)—સુજનને.
જ્યાં દેવે પારણીએ પોઢયા, જ્યાં દાનવના ખેલ;
સતી જતિ જ્યાં હિમાલય શોધે, શઠ-મઠ જ્યાં મુંડેલ:—સુજ
પાપ પટુની જ્યાં પ્રભુતા છે, જ્યાં દુર્ગલ દાખેલ;
જટિલ કુટિલ સુધરેલ ગણાય જ્યાં, જ્યાં કપટી કાખેલ:—સુ
રાજ્ય પ્રપંચ કુશળ શકુનિના, જ્યાં પોખાર પડેલ,
ન્યાય નીતિ નિષ્ણાત વિદુરને, જ્યાં જીવલું મુશ્કેલ:—સુ
વિપદ પરે વિપદો વરસે જ્યાં, નથી સુખ સગવડ સહેલ;
પાણીદાર ઠઠી નહીં પલટે, એ તો કરશે પહેલ:—સુજ
બુદ્ધમતણું પુરજોશ હુશે ત્યાં, કાઢે કદાપી તેલ;
પણ રણધીર સ્વરાજ્ય ભૂખ્યાને, ગેડીદડાની ગેલ:—સુજ

ખંધન મુક્તિ.

(રાગ—આશાવરી.)

પાંખ છે એ તો અમારી, ચરણ કેરી શંખલા;
કે અગર એ મુક્તિ મૈયાની, મનોહર મૈખલા.—પાંખ છે.
એ તુરંગ નથી, પરંતુ ઇન્દ્રનો ઉદાન છે;
એ નથી પીંજર પરંતુ, વિભવવંતુ વિમાન છે.—પાંખ છે.

એ નથી દુર્ગમ દિવાલો, પણ મિનારા સુક્તિના;
 એ નથી ચમદત પણ, પ્રતિહારી ભારત લક્ષિતાનાં.—પાંખ છે.
 એ નથી રોટી સુકી પણ, ભવ્ય ભોજન દેવનું;
 એ તૂટી શર્યા નથી પણ, છે સુખાસન શિવનું.—પાંખ છે.
 એ નથી કૂર કાયદા પણ, ઇશ કેરી અનામિકા,
 એ નથી શિક્ષા, લલાટે રાજ તિલકની ટીકા.—પાંખ છે.
 એ નથી ભીતિ, પરંતુ ગજંતી રણરાગિણી;
 એ નથી ધમકી પરંતુ, મરણીયાની માગણી.—પાંખ છે.
 એ નથી અક્ષી પરંતુ હલિની દાનવ વૃંદની;
 એ નથી કાળી નિશા પણ, શિરશિખા સુખચંદની.—પાંખ છે.
 એ નથી આલુક પરંતુ, યાત્રીકોની સુદ્રિકા,
 એ નથી શોષિત પરંતુ, શુભ શુકનની પત્રિકા.—પાંખ છે.
 એ નથી લીલામે પણ, આદુતિ શુદ્ધિ યજ્ઞની;
 એ નથી જાંતી, મીઠી તૈયારી દેવી લગ્નની.—પાંખ છે.
 એ નથી ગોળી પરંતુ, દિવ્ય માત્રા મોક્ષની;
 એ નથી ફાંસી પરંતુ માલિકા વીરવક્ષની.—પાંખ છે.
 એ નથી મૃત્યુ પરંતુ, પીયુષ કેરું પારલું.
 એ નથી દીનતા, અમારા શોયનું સંભારલું.—પાંખ છે.
 એ નથી ભવન પરંતુ; પ્રભુતલું અલિદાન છે;
 એ નથી વિધ્નો પરંતુ, મદનું મેદાન છે.—પાંખ છે.
 દુઃખની સાત્વિક તિતિક્ષા, ઇંદ્રની આરાધના;
 શમદમાદિ સંપત્તિ વિષુ, સ્વપ્ન છે શિવ સાધના—પાંખ છે.

માડીનો જાયો.

(લીલુડો પીર બહોત આછેરો લાગે-એ રાહ.)

જુકે જોખનીયે આંખા કેરો છાયો, ઇશ્વરનો ઝોંછાયો

માડીનો જાયો મારા પીયરનો પાયો;

નરવો ગુણ ગરવો, છે સહુમાં સોંસરવો;

ડોલર ચંપો મરવો.

—માડીનો જાયો. ૧

બાનો દીવડીઓ, બાપુનો કેવડીઓ;

બેનીનો બેલડીઓ.

—માડીનો જાયો. ૨

દાદાની છડીઓ, માતાની લાકડીઓ;

બહેનની રાખડીઓ.

—માડીનો જાયો ૩

બાણીનો તારો, માતાનો હોંકારો;

બેનીનો જળઆરો.

—માડીનો જાયો ૪

માતાને પાળે, બાપુને ઉભાળે;

બહેનીને સંભાળે.

—માડીનો જાયો ૫

બાપુ બેવડીઆ, વીરાઓ ત્રેવડીઆ;

બાણીઓ ચોવડીઆ

—માડીનો જાયો ૬

વરસ્યો મેહુલીઓ, ધરતી માઓ ઝીંકીઓ;

બહેનીનો બાપલીઓ.

—માડીનો જાયો ૭

સીંચ્યો વાદળીઓ, ધાવણની અંજલિઓ;

હીંચ્યોળ્યો વિજળીઓ.

—માડીનો જાયો ૮

સુની છાબડાઓ, બહેનીને આંખડીઓ;

વરસે આંસુ જડીઓ.

—માડીનો જાયો ૯

શ્રીકૃષ્ણ જો આણે, મામેરાને ટાણે;

બેની સ્વર્ગ માણે.

—માડીનો જાયો ૧૦

- સમરૂં સાસરીએ, હરખે નેણાં ભરીએ;
આવે જો ઓશરીએ. —માડીનો જાયો ૧૧
- પગલાં શુભ પાડી, બા બાપુની વાડી;
ઉજડને ઉગાડી. —માડીનો જાયો ૧૨
- બંધુ સુખ લાગી, લવના મેણાં લાંગી;
હું થઈ છું ખડલાગી. —માડીનો જાયો ૧૩
- વીરાની પગલી, કેશર કંકુ ઢગલી;
વીર વીણા હું મૃગલી. —માડીનો જાયો ૧૪
- પરધાના ધ્યારે, ઉર સળગે અંગારે;
વીરો અંતર ઠારે. —માડીનો જાયો ૧૫
- છવન રંગોળી માંડી, અંતર ઘોળી;
વીરાને અઘોળી. —માડીનો જાયો ૧૬
- સર્વે શુભ સ્થાને, શાળા કે મેદાને;
શિર શોભે સઘળાને. —માડીનો જાયો ૧૭
- મેરામણ, મીઠો મેં મહીરમાં દીઠો;
નવ બનજો અછીઠો. —માડીનો જાયો ૧૮

માતાની ઘેડી.

(લીલુડો મીર બહોલ આછેરો લાગે—એ રાહ)

- અવનિ અણુ ઘેડી, સુરવાડી અણુ વેડી, બાળાપણની હેડી;
માડીની ઘેડી, મારી તીરથની કેડી; ૧
- ગોકુલ ગાવલડી, અમૃતની વાહલડી,
નંદનવન કોયલડી—માડીની ઘેડી. ૨
- તુલસીનો ક્યારો, ગંગા જમુના આરો,
શિવ વિષ્ણુનો ધ્યારો—માડીની ઘેડી. ૩

- માતાની માયા, બાપુજીની છાયા,
કાશીજીની કાયા — માડીની ઘેડી ૪
- વીરે નવ વેઠી, બહેની છાંયે બેઠી,
આંગાડાળી હેઠી — માડીની ઘેડી ૫
- મળવાને આવી, ધાવણીઆને લાવી,
વીરે ન બોલાવી — માડીની ઘેડી ૬
- માડીનો જાયો, છો સઘળે નકરાયો,
બહેનીને મન રાયો — માડીની ઘેડી ૭
- બાઈઓને લાળે, ઉર અંગાને ઉછાળે,
કુંવર છો કંટાળે — માડીની ઘેડી ૮
- દસ દસ આંગળીએ, ગરબ ફૂટે જળજળીએ,
મીઠકાં લયે લળી લળી એ — માડીની ઘેડી ૯
- પસલી જળપાને, બે મુઠી ખડપાને
બહેનીનું મન માને — માડીની ઘેડી ૧૦
- રતનાકર ગાળે, હાદાને દરવાળે,
બહેનીના પગ પાળે — માડીની ઘેડી ૧૧
- અદીઠા ઘર કેરી, અતિથી રી પ્રભુ પ્રેરી,
ઉતરે વિશુધ્ધિ વેરી — માડીની ઘેડી ૧૨
- જાગિનિ દીવડીએ, ધી પુરી ઘર ઘડીએ,
ભવરણમાં નવ પડીએ — માડીની ઘેડી ૧૩
- ધરવા જગ ધરમે, જગદંબા ધર જન્મે,
પારખવાને વિરમે — માડીની ઘેડી ૧૪
- માતા ને બેની, નહિં જોડી એ બેની,
ઉપમાં આપું શેની — માડીની ઘેડી ૧૫

કુમારિકાનો મહિમા.

(રાગ સોરઠ, તાલ દાદરા માત્રા ૬)

વીણા પ્રભુ કીર્તિની મનોહરા કુમારિકા,
ભૂમિકા બ્રહ્માંડની ધુરંધરા.—વીણા.

સૂર્ય સોમને અપૂર્વ સંગમે,
વીરતા વિશુદ્ધ યોગિનિ રમે;
રમણી રસ રાધિકા ઋતંભરા, કુમારિકા,
ભૂમિકા બ્રહ્માંડની ધુરંધરા.—વીણા.

શુચિ સ્મિતે સરોજ પુજ પાથરે,
જનહિત જીવંત યજ્ઞ આદરે,
યશસ્વળ યુગેશ્વરની ઇન્દીરા, કુમારિકા,
ભૂમિકા બ્રહ્માંડની ધુરંધરા.—વીણા.

પરમ શ્રી પ્રપુલ્લ પુષ્પ વાટિકા,
વહનવર વિજય વિભૂતિની દીકા,
સજન કાવ્યની સુવર્ણઅક્ષરા, કુમારિકા,
ભૂમિકા બ્રહ્માંડની ધુરંધરા.—વીણા.

દિવ્ય બાલ, યૌવનની દારિકા;
નવઉષા દિનેશ ચરણ પીઠિકા;
જગત જનની, પુણ્યની પરંપરા, કુમારિકા;
ભૂમિકા બ્રહ્માંડની ધુરંધરા—વીણા.

આશિષ મૂર્તિ કલેન્દુ ધામની,
સત્તા સ્ફુર્તિ ત્રિલોક સ્વામિનિ,
પ્રણવગાનની પ્રધાન “અ”સ્વરા, કુમારિકા,
ભૂમિકા બ્રહ્માંડની ધુરંધરા.—વીણા.

પ્રકૃતિ પુરુષને વિહાર ઉઘરે,
 સખ્યના સુમુગ્ધ સાથીઆ પુરે,
 જલજાળ, ક્ષિતીજાળ, અભ્યાત્મજાળ, વરા, કુમારિકા,
 ભૂમિકા પ્રદાંડની ધુરંધરા
 વીણા પ્રભુ કીર્તિની મનોહરા, કુમારિકા,
 ભૂમિકા પ્રદાંડની ધુરંધરા.

યૌવનને સાદ.

(દિખ્યો સખી ડોલરીઓ કાલિન્દિને કાંકડે ઉભો છે—એ રાહ)

યુગના ભગવાન આમ ખોલે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો,
 ત્રિભુવનના પાયતખત ડોલે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો.
 પુણ્યની પુનિત કાય, પાપ પંકથી છવાઈ,
 મડદાં છે મહાજનને મહોલે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો.
 યંત્રે ચોરાય ગાય, રૈયત રંજીતે રાય,
 કિકરીના લોહી માંસ તોળે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો.
 ફૂલડે અગ્નિ ફૂંકાય, કાયા મૃગની વિંધાય,
 નાશનાં નવાં કમાડ ખોલે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો.
 ભારત શી કામધેનુ, જીવતરની દિવ્યવેણુ,
 ઝેરી જીવલેણુ જંતુ ફેલે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો.
 ખેડુત કેરો પોકાર, ગરીબોનો હાહાકાર,
 સંભળાયે સામ્યવાદ ઢોલે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો.
 સત્તાના વજ્રખાહુ, ધનના દીનભક્ષી રાહુ,
 સ્વર્ગીય પ્રભુ સૃષ્ટિને કપોલે, જીવાનિયા જંગને જીવાડજો.

જંગના જીવતરે.

[રાગ સોરઠ]

(હરિ વેણુ વાય છે રે હો વનમાં—એ રાહ.)

- જીવતર જીવવાં રે હો મહા જંગનાં,
નોતરાં રાણી જાયાને રંગનાં. —જીવતર.
- ઠારમી ચમકે કટારી કોપથી,
ઘોડલાં રણમાં હોકારે રોશથી. —જીવતર.
- ડિમ્ ડિમ્ વાગે જંગતના ચોકમાં,
વીરની ઉત્સવ ઉબાળી લોકમાં, —જીવતર.
- યુવકો ચડયે, પલાણે પેગડે,
અન્નજળ લઈને શત્રુ સંગે લડે. —જીવતર.
- શત્રુ રથ દોડે માની છાતી પરે,
ગાય શિર છુરી કસાય કેરી ફરે. —જીવતર.
- આપણે યુધ્ધ-ભૂમિને ઉંખરે,
ઉતર્યા આયમાતાને ઉદરે. —જીવતર.
- આજનો યુવક મરણીઓ મોખરે,
યુદ્ધથી ભાગે નહિં એ ઉગરે, —જીવતર.
- ખીડલાં જીવે જીવાનો જંડનાં,
પુણ્યપર પ્રાણ જોવારે પડના. —જીવતર.
- આજને યુગે યુદ્ધસ્વ સંદેશ છે,
આજને યુગે ઉત્તિષ્ઠ આદેશ છે; —જીવતર.
- ત્રેરણા પાળે માતાજી દૂધમાં;
“પારણાં ભાવી પ્રજાનાં જીવધમાં” —જીવતર.

સ્વાર્પણ નિમંત્રણ.

(જાકે મથુરાં હા ઢાનાને ગાગરીયાં ફેાડી-એ રાહ)

આવો ભરીએ સ્વાર્પણ બરમે જીવનની જોળી
સહોદર ! જીવનની જોળી-આવો.

ધુગ મંથનના અમીરસ જીલવા,
ઝેર પીએ જોળી; સહોદર (૨) આવો.

તીર્થ જળે પરમાર્થ જીવનનાં,
તનમન તરજોળી; સહોદર (૨) આવો.

જન સેવાને ધારણ ધર્મે,
તત્વ સકળ તોળી, સહોદર (૨) આવો.

વીર પુનીત પુર્વજની વિભૂતિ,
ચિત્ત ચોગમ જોળી, સહોદર (૨) આવો.

મહીંતર ખરખર ભરે ભવાની,
ખળ, શુભને જોળી; સહોદર (૨) આવો.

પદ પદ પર સર્વત્ર લુંટાએ,
જડ જનતા જોળી; સહોદર ! (૨) આવો.

જોનારા સરખા અપરાધી,
જ્યાં જીલ્લી ટોળી; સહોદર (૨) આવો.

અરસપરસ સહકાર છલોછલ.
પ્રેમ રસે ડોળી; સહોદર (૨) આવો.

રાષ્ટ્ર વીરોધી સર્વ જળોળી,
પ્રગટાવી ડોળી, સહોદર (૨) આવો.

કેસરીઆને પડકાર.

રાગ શ્રીમપલાસ.

(રામ બાણ વાગ્યાં હોય તે જણે-એ રાહ.)

જાગે કેસરીઆઓ આજે જનનીના જાયા,
જાગે કેસરીઆઓ આજે;
નહિંતર સો મો પેઢી લાજે,
જનનીના જાયા જાગે, કેસરીઆઓ આજે.
જાગે જગની પ્રજાઓ, સેટાડે છે ભુજાઓ,
પડધા બ્રહ્માંડ ભરી ગાજે;
નિજનિજ નેજા ઉડાવે, ડિમ્ ડિમ્ દાંડી અડાવે,
વીરના ડંકા દિગંત વાજે-જનનીના
કાણુ કોની વાટ ભુજે, સંઘના વીરાટ બળે,
જીવશે જે જીતશે સમાજે;
પાછળ રહેનાર કાળદાદમાં દળાઈ જશે,
કીર્તિ નથી કાયરને કાજે-જનનીના.
સંકા દેરી પ્રગતિ ચડતે દન ધાય છતી,
પાસ પાસમાં બધું બિરાજે;
નિજનિજ કસા મંદી, રક્ષા ગૃહ રાષ્ટ્રતણી,
નદીં દૂરીએ તો વિનાશ તાજે-જનની.
જાગૃતિ ભુવાળ ચડે, પર્વત આકાશ ઉડે,
નિદ્રા નામદોને છાજે;
પેદ્યુ' ગમે તો પિતૃલોકમાં મુજે પધારે,
મદિલા પણ મોક્ષના મહાજે-જનની

કરમીના કોલ બોલે, છે અમોલ ને અતોલ,
 અકરમીના શબ્દ શું નવાળે ?
 પ્રભુ પ્રતાપી પૂર્વજના શ્રવતર શ્રવી બતાવે,
 હુનિયા નહીં માનશે અવાળે-જનની.
 તડપડની તાણ મૂકે, પતિતોમાં પ્રાણ ફૂંકે,
 હૃદય રાબ્દ દુઃખથી ભે દાઝે;
 બંધુ દ્રોહ પાપ વડે, પૂર્વજ 'પુ'માંહી પડે,
 કપુતનું કલંક ના કમાળે-જનની.
 તિમિર તેજ એકમેક વિસરતા નહિં વિવેક,
 આજનો ઉધાકાળ આંજે;
 વૃધોને રાત્રી લય તરૂણોને અરૂણોદય,
 સંઘ્યા સુરખિ સવાર સાંજે-જનની.

વીરવૃત્તિ.

[રાકયો નહીં રે'શે રે નાંણાંને બળિયો વરતો એ હાજ.]
 રાકયો નહીં રહેશે રે, રાણીબયો રણધેસો,
 લંકાગઢ લેશે રે, હનુમો રઘુવરનો ચેલો—રાકયો.
 ઘડીયાં તોરણને ટાણે, ભરીયાં લોજનને ભાણે;
 મમતા નહીં આણે રે, પડમાં પહોંચે સહુ પહોલો—રાકયો.
 ભરતી આવે અંધારે, ગૃહગણ સીમા વિસારે;
 હૈયું નવહારે રે, અદ્ભૂત વીર રસનો હેલો—રાકયો.
 ઠદિ નહીં કિરમતને માને, સત નહીં છોડે કોઈ બાને;
 ઝુઝે તોફાને રે, આખર પય"ત અકલો—રાકયો.
 કાતિલ ખાંડાંને ખોળે, નલ ગળતી સિંધુ છોળે;
 અગ્નિ અંધોળે રે .....કેસરીયા કેરા ખેલો—રાકયો.

જો કે હરદમ હજારો, ખદલે જગની બિજારો;
 પલટે નહીં ન્યારો રે, સતીયો શ્રીધરનો કેલો—રોક્યો.
 ફણીની કાયા પર પોઢે, અંગે ક્ષીરસાગર ચોઢે.
 સાંવરીઓ સોંઢે રે. ...સમરે વિભુથી પણ વહેલો—રોક્યો.
 પાવક ઝરતી આંખડીએ, દીનળધુની રાખડીએ;
 અમૃત ચોઘડીએ રે, આવે વિજયી અલખેલો—રોક્યો.
 પૃથ્વી ભરતી પાવડીએ, સિંહલ બ્રહ્મટિ વાંકડીએ;
 સોનાની છડીએ રે.....આવે વિજયી અલખેલો—રોક્યો.

—:૦:—

ગૃહરાજ્યની રસરાણી.

(રાગ સોરઠ.)

પ્રાણુ પુષ્પના પરાગ ઝરતી, સઢને સ્વરાજ્ય કરતી
 રસરાણી ગૃહરાજ્યની —પ્રાણુ પુષ્પ.

આત્માના અમૃતની હેલી વરસાવતી,
 દૈવી સંપત્તિ જ્યોત, જીવને દર્શાવતી,
 અધુરું મધુરું અપૂર્વ હસતી;
 ગૃહદેવી શી વિલસતી, રસરાણી ગૃહરાજ્યની —પ્રાણુ.
 શિયળ કૌમુદિ કરે ત્રિલોકને ઉજાળતી;
 નિત્ય તૃપ્ત, નિત્ય નૂતન, રહી સમાજ યાજતી
 આર્થગ્રીની અસ્મિતા પ્રગટતી,
 રણ રાગિણી શી નટતી, રસરાણી ગૃહરાજ્યની—પ્રાણુ.
 યમુના આતિથ્ય ફેરી, બવને સોદાવતી;
 ગંગા વાતસલ્ય ફેરી, વિશ્વમાં વહાવતી;
 ભર્તાને સખ્ય ભાવે ભજતી
 શુભના શૃંગાર સજતી, રસરાણી ગૃહરાજ્યની—પ્રાણુ.

ઇશ્વરને માયા શી, પતિની અનુયાયિનિ,
 જીવને દૃઢ કાયા શી, સહુને સુખદાયિનિ;
 પ્રેમ ભક્તિ સંગમે વિરમતી;
 પતિદેવને પ્રણમતિ, રસરાણી ગૃહરાજ્યની—પ્રાણ.
 નાથ તાત કુલ કુટુંબ, દ્વારિકા બારી દીપાવલી;
 પ્રભુની પૂર્ણાહૂતિ, વિશ્વદિ કેરી વાદળી;
 વસુધા શી રમ્ય રત્નગર્ભા,
 પરમેશ્વરી પ્રગલ્ભા, રસરાણી ગૃહરાજ્યની—પ્રાણ.
 સંતતિને ધર્મ ભર્યાં ધાવણ ધવરાવતી;
 જગને આશિષ ઈર્ષ્યા નાવણ નવરાવતી;
 પારુણ્ય હીચોળતી પવિત્રિ,
 દંડોળતી ધરિત્રિ, રસરાણી ગૃહરાજ્યની—પ્રાણ.
 વિમલતા કલા નિધાન; કેમલ અંગુલિએ;
 કુમકુમ પદ માંડી, સ્વર્ગ સ્થાપતી મહુલિએ;
 શ્રી સીતા સરસ્વતી સરજતી,
 પશુતા તમામ તજતી, રસરાણી ગૃહરાજ્યની
 પ્રાણ પુષ્પના પરાગ ભરતી
 સદને સ્વરાજ્ય કરતી—રસરાણી ગૃહરાજ્યની.

—:૦:—

રૈયતની.

(બાર દિ'ના ભુખ્યા તેર દિ'ના તરસ્યા પીરસો તો જામીએરે રાણી રૂખમણી.
 —એ રાહ.)

તુજ આંગણ અમ ધન વરસે, તોય અમે મરીએ તરશે
 રાણા કેમ રહેવું રે રાવણ રાજમાં:—
 જળહળ વિજળી તુજ દ્વારે, લોક લુ'ટાએ અધારે,—રાણા કેમ.
 રણનારા બેકાર મરે, નોકરડા ભંડાર ભરે; —રાણા કેમ.

નહીં ગાયુંને ઘાસ જડે, ને વિખર્ધર પોષે દૂધવડે,—રાણા કેમ.
 મલક બધાનું પેટ ભરે, તે ઘરે 'વેચી' વેઠ કરે,—રાણા કેમ.
 રાજા જાતે વેપારી ત્યાં, વણજ કરે શું ઘર ભારી,—રાણા કેમ.
 દેવ પડ્યા બાંદીખાને, અસૂર પીડે જેમ મન માને—રાણા કેમ.
 તું મૈદાને સરત રમે, કેમ જીગાર સદો વિરમે—રાણા કેમ.
 કંઈક પ્રજામાં તેજ જીવે, ત્યાં તું ધીરજ તુતું જીવે—રાણા કેમ.
 ધન હોદ્દો કે ઇંકાબે, ખીલતાને રાખે તાબે—રાણા કેમ.
 ઝેર ચડે મળવા દેતાં, વેર કરે સાચું કહેતા—રાણા કેમ.
 કહેનારને કેદ મળે, ને સહેનારું સત્વ બળે —રાણા કેમ.
 જેમ નચાવે તેમ નાચે, જીવડા શું જીવન જાચે—રાણા કેમ.
 મોલ ચણે સત્તા જોરે, પાયામાં અમને ઝોરે—રાણા કેમ.
 હુરદમ રેઢા રાજ રહે, ત્યાં કોણ પ્રજાની ભાજ લહે,—રાણા કેમ.
 સ્વાયં ખુશામત રાજ બળે, દુઃખીયાને નિશદિન ફળે—રાણા કેમ.
 યાખેયો રાજપદે તુજને, તું ઉલટો ભરખે અમને—રાણા કેમ.
 ઘરવખરી તુજને સોંપી, ને તેં ઝોદી અવળી ટોપી—રાણા કેમ.
 પુત્ર પિતાના હેત ગયાને, સુખના સમણાં ખાખ થયા—રાણા કેમ.
 દુરમનના તું પગ પૂજે, ને રૈયત ઘડતાં દિલ ધુજે—રાણા કેમ.
 પી પી અમલ તણી તાડી, વેડે સ્વર્ગ સમી વાડી—રાણા કેમ.
 શિયલવતી ભયભીત કરે, વેશ્યા લાજ વિના વિચરે—રાણા કેમ.
 ઠર ભરવાની શક્તિ ખૂટે, મૃગલા માથે વાઘ છુટે—રાણા કેમ.
 નહીં દુજે તો લોહી પીવે, ગાય ગરીબંડી કેમ જીવે—રાણા કેમ.
 મૂળ મહીં અંગાર ભરે ને કળ ખાવાના કોઠ ધરે—રાણા કેમ.
 મરડાં ખાવા ગીધ ધસે, એવું ચોર સ્મશાન વસે,—રાણા કેમ.
 લોગ મળે જો નેજી બીંજે, દ્રોહી ગણી ચાખૂક વીંજે—રાણા કેમ.
 જ્યાંજો શુભ અંકૂર ઉગે, ત્યાં તુજ ઝેરણ અંખ પુગે—રાણા કેમ.

મીલ મળુર.

(પીરસો તો જમીએ રે રાણી રૂખમણી.—એ રાહ)

હૃદય વીંધી ભૂંગળ વાગે, જમડે શંખ કૂકયાં લાગે,
મીલધણી કેમ રહીએ મરવા મીલમાં,—

ફડફડતાં બાળકે જાગે, લડથડતાં મળુરો ભાગે.—મીલધણી
રોજ અધુરી ઉંઘ ઉડે, નરણાં જમીએ, રોજ ખુડે.—મીલધણી.
વણુ ધવરાબ્યા બાળ ચુકી, જમીએ ઘરના કામ સુકી.—મીલધણી.
જીવન જોખન જળવાયે, મહુલીની રીતળ છાંયે.—મીલધણી.
નિત નિમંજતામાં નામીએ, જીંપડે બળ બમણું જાયે.—મીલધણી.
સંચા રાવણ પ્રાણ પીલે, કળી આત્માની કેમ પીલે.—મીલધણી.
તેજ, હવા તાજાં કયાંથી રહે, બળતી જોઈએ જ્યાંથી.—મીલધણી.
કેવળ અગ્નિતણી કુંડી, મીલ સ્મશાન થકી ભુંડી.—મીલધણી.
વાદળ બારે માસ ચડે, પ્રાણ ફેંધે નહિ, પાણી પડે.—મીલધણી.
રણમાં કોઇદિન તોપ પુટે, નિત્ય અહિં ઝેરી ગંધ છુટે.—મીલધણી.
મોહકે વિશ્વ વિલાસ ઢગે, કંઈકે દુઃખીની આંખ તગે.—મીલધણી.
નયન વઢે જે અશ્રુહીણા, કોણ સુણે સુર ચોર તીણા.—મીલધણી.
નહીં શ્રમ જોગ જીવાઈ જડે, શેઠ ઉંચો આકાશ ચડે.—મીલધણી.
મીલતણા જે હાથ ખરા, નહીં બળથી પોષાય પુરા.—મીલધણી.
કરતાં કામ કદી અટકે, રોજ ડુગાડે, થઈ વડકે.—મીલધણી.
બાળકે વૃદ્ધ યુવાન રજે, નહિં ખીજે દી બાકી મજે.—મીલધણી.
મોતથકી સાંજે છુટીએ, સુખ લેવા માણસ મટીએ.—મીલધણી.
સંચાના કકળાટ વડે, કાન પુટે શિર વજ્ર પડે.—મીલધણી.
જમના જડ પાડા જેવા, સ્વર્ગ હણે સંચા તેવા.—મીલધણી.
અજગર સુડીવાદ ગળે, જગ જીવનને ચંત્ર ભળે.—મીલધણી.
પ્રકૃતિ ગનોહર મૃત્યુ રથે, મહિ ધેનુના મર્મ મથે.—મીલધણી.

પ્રકૃતિ શિયળ હું ટાઇ રહું, પય બદલે વિષ ઉથ વહું.-મીલધણી.
 પ્રકૃતિ પુરૂષના મેળ મટે, પૃથ્વીપટે જડતા ઉલટે.-મીલધણી.
 જગ શક્તિ પરવશ વિરમે, એક રળે બહુ ભુખ ખમે.-મીલધણી.
 મૂડી મનુરૂ સંગ વહે, કંઈ જન પોષક ચંદ્ર રહે.-મીલધણી.
 નહીં તર તુજને સાથ દઈ, જગ હણીએ નહીં ભાગ લઈ.-મીલધણી.
 શાન્તિ સુખે જીવન ભરશું, ગ્રહ ઉદોગ મળી કરશું.-મીલધણી.
 ચક્ર, હળે, પીંજણ, શાળે, સહજ બળે સહુ સુખ ભાળે.-મીલધણી.

—:૦:—

ગોરસ ભીનાં ગામડાં.

રાગ માલ.

(આશા ભયાં અમે આવીયાં-એ રાહ)

ગરવા ગોકુલિયાં ગામડાં, એના શાણા શુરા ગોપાલરે,

ગામડાં ગોરસ ભીનાં

લીલા છલોછલ ખેતરાં એની ભૂમિ અખુટ રસાળરે

ગામડાં ગોરસ ભીનાં

ધીંગા ધામેણા ધીરીડા, ગળે ઘમકે ઘુઘરમાળરે-ગામડાં.

હૈયે મેરામણ હેતના એના ચોક વિશુદ્ધ વિશાળરે-ગામડાં.

રમે સરેવર રૂપનાં એનાં રૂડાં રતુંબડાં બાળરે-ગામડાં.

બેઠાં ઘાટીલાં બોરડાં, પુણ્ય ભાવિ પ્રભાની નિશાળરે-ગામડાં.

છંટ માટીના ઓરડા, પડી પાથરી જ્યાં પરસાળરે-ગામડાં.

ચોરે ચોવટ સુખદુઃખની, કરે લેવા લાંડુની બાળરે-ગામડાં.

ડાહ્યા ડુંધાળો ડાયરો, રામરાજ્ય તણો રખવાળરે-ગામડાં.

મુખી મંત્રોષી સંપીડા, નથી જગની જુઠી જંતળરે-ગામડાં.

પ્રાણ પરમાર્થ પાથરે, ઝેર વેર તણી નથી જળરે-ગામડાં.

આંગણે આંગણે ગોકુળનો, અંગ પાવન એઠો ઓગાળરે-ગામડાં.

મરી પટે મેમાનીએ, તહીં કોઈ ઝોઢાડે આળરે-ગામડાં.
 મોસમ મોસમની મેમાનીયું, નિત્ય માણે માનવની માળરે-ગામડાં.
 વિધ વિધ રસના વીરડા ચૌદ લોક ચાટે જેનો ગાળરે-ગામડાં.
 સ્વચ્છ હવા જળ નિર્મળા, નથી જેરી યંત્રોની વરાળરે-ગામડાં.
 સિંધુ રેલાવે સમૃદ્ધિનો, હજ રેંટિયો પીંજણ શાળરે-ગામડાં.
 કોશ, ક્યારા કણુખી કને, નિજ તાજ નમાવે ભુપાળરે-ગામડાં.
 વરસે મોં માગ્યા મેહુલા, દુઝ્કાળ તણો દુઝ્કાળરે-ગામડાં.
 સૂરજ ઉગે એનો સીમમાં, ઘરે સાંજરે ઠાકર થાળરે-ગામડાં.
 શ્રમે સોહામણી દહેડી, જેમ ઝળકે જાકળ તરૂડાળરે-ગામડાં.
 ઉંચા અલખેલા ફૂટડા, દેવ દુર્લભ દીન દયાળરે-ગામડાં.
 જોધ જોધણનાં જોડલાં, નહીં કોઈ કાયર કંગાળ રે-ગામડાં.
 મારે લાકડીએ વાઘને, એની સિંહ સરીખી ફાળ રે-ગામડાં.
 કોતાં વલોતાં દેવીના, બજે કંકણ તણા કરતાલરે-ગામડાં.
 ગઢપણ શહેરીનું સાધીયું, અહીં નિત્ય જોળનના જુવાળરે-ગામડાં.
 મોર, કોયળ, હરિ મોરલી, ગીત ગરખી લજનની ઢાળરે-ગામડાં.
 સાચા તેજસ્વી ટેકીલા, નહીં વેઠે શુભામીની ગાળરે-ગામડાં.
 નિડર નિખાલસ નિર્મળા, નહીં કદી કંપાવે કાળરે-ગામડાં.
 સ્વર્ગ ઉતારે આંશણે, જીવે જીવતર જાકજમાળરે-ગામડાં.
 ધાતુ, માટી, શીલા, કાઠને, એવી કંઈક કળાના મોસાળરે-ગામડાં.
 ભકત, કવિ, વેદાંતીના, જ્યાં ઉઘડયા દિલ દુધાળરે-ગામડાં.
 કાળ જૂના બળિદાનના, કંઈક પાળા પાદરને પાળરે-ગામડાં.
 વાદળ વલોવે વિકૃલો, મથે માનવ મહીના પાતાળરે-ગામડાં.
 હરિયો દોહો દેવે દાનવે, એમ આયો દુવે ગોપાળરે-ગામડાં.
 જૂમિ વનરૂપતિ બ્યોમનાં, જ્યાં જુના લેહુની જાળ રે-ગામડાં.
 ચંદ્ર સૂરજ કાંટે જડી જ્યાં ગેળી ગગન ઘડીઆળરે-ગામડાં.
 હજયી હરાવે તોપને, પોતે સાચા પૃથ્વી પ્રતિપાળરે-ગામડાં.

નાના સિપાઈ.

- અમે નાનાં સિપાઈ, અમે નાનાં સિપાઈ
દેશું દુનિયામાં ડંકા દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
- નાને નાચણીયે ગોવર્ધન તોળ્યો,
નાની ટીટોડીએ દરિયો ડખોળ્યો;
બહાદુર બાજંદા બંકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
- નાના હનુમાને મેરામણુ માખ્યો,
રાજા રાવણુનેા અમલ ઉધાખ્યો;
લાય લગાડી લંકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
- એક એક પગલે, એક એક દુનિયા,
દીધી, અમે પણ એવાં વામનિયાં;
નાના તોયે અગ્નિ તણુખા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
- રામ લક્ષ્મણુને, સેનાની સાથે,
નાના લવ કુશે હરાવ્યા હાથે;
બાળી દીધી બીક શંકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
- નાના પ્રહલાદ, ધ્રુવ, નાના એલૈયા,
અગ્નિ ખાંડાંને ખોળે ખેલૈયા,
સતીયા વટના વજ્ર કટકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
- નાના શંકર, બાળ નાના શુકદેવના,
નાના નચિકેતા, એકલવ્ય અભિમન્યુના;
પ્રાણ પનોતા પંખા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
- નાનો દિવે ઘર આપું ઉજળે;
નાની કીડી વેર સર્પનું વાળે;
સિન્ધુ તારે નાની નૌકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.

નાના સિતાજીની નમતી આંગળીએ,
 પાડયા પિનાકને તોડયું રણ બળીયે;
 નાના રામે કરી લટકાં, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
 નાના ગોવાળ ધણુ ધેનુનાં વાગે,
 નાનો ભરત સિંહ જીંહા પંપાળે;
 મીંડાં તોયે મહાઅંકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
 માનવ કલ્યાણના મોરચાં માંડી;
 નેજા નિશાન હઈ ડામ ડીમ દાંડી;
 હાકે લેશુ હિન્દ હકકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.
 કદિએ નહીં કયાંય, જુલમાને નમીએ;
 પુલની પ્રમાણે આંતથી ખમીએ;
 ફાંસી, તુરંગ, તોપ, ફટકા, દિગંબર નાના સિપાઈ. —અમે.

કૌમારને કાંઠે.

(મહીડાંના દિન હવે નહીં મુકુંદે લોલ—એ ધુન.)
 સજગ્યે અરુણોદય જાગ્યનો રે લોલ;
 જવાળા જીલી નવ જાયરે—કપરા કૌમારને કાંઠે રે લોલ!
 ભરીને ગૃહ્યોંક રમતગમતનારે લોલ,
 વાયુ ઉદ્દેગના વાયરે—કપરા કૌમાર
 પતસલ માળાગ સ્વજન સ્નેહનીરે લોલ;
 પ્રીતિ સારતા શોષાયરે—કપરા.
 મધુરી વીણા, ખંસરી સ્થળેરે લોલ,
 ભેરી તૂરી સંલગાયરે—કપરા.
 કુદરત અંકે પોઢાડતીરે લોલ,
 જગવ સિંધુડા ગાયરે—કપરા.

આવરી સપાટી જ્ઞાન સિંધુનીરે લોલ,
 પર્વત ઉર્મિ પછડાયરે-કપરા.
 શિક્ષક શાળા, સકળ વિશ્વમાંરે લોલ;
 ઘુરકી ઘુરકી ખાવા ધાયરે-કપરા.
 પળપળ વણુમાગ્યાં લાડ પૂરતારે લોલ,
 બદલો લેવા ઉભરાયરે-કપરા.
 આળા ગિવરાવે યુવાનીનારે લોલ,
 પગલાં ભરતા કંપે કાયરે-કપરા.
 વસવા વ્યાકુળ વિરાટ વિવિધતા રે લોલ,
 હૃદય યુદ્ધ મોહીને મુંઝાયરે-કપરા.
 સંશય લય ધર્ષણ આકર્ષણરે લોલ,
 અંતર નિર્ણય વિના ઘવાયરે-કપરા કૌમારને કાંઠે.
 ગતિ સ્થિતિ ક્રિયાઓ શિશુ સમયનીરે લોલ,
 પ્રતિ ક્રિયાની ભરતી અથડાયરે-કપરા કૌમારને કાંઠે.
 ભણુતરનાં નિશ્ચય ચણુતર નથીરે લોલ;
 પંક પાંસુ પાળમાં પુરાયરે,-કપરા કૌમારને કાંઠેરે લોલ.
 સૈશવ સચવાય વિજય વિથહેરે લોલ,
 પ્રાંતિ શ્રેય પ્રેયની છવાયરે-કપરા કૌમારને કાંઠે.

—::—

ગામડીઆનું ગાડું.

(રામ ભગત રોકડ નાણું રે સતો વ્હાલા-એ રાદ)

ગુણુ ગરવું મારું ગામડીઆનું ગાડું
 ધાય ભલે જગ ગાંડું રે —ગુણુ ગરવું.
 પેટે પેટે પાટે નિયાની, વાટ જૂલેલા ભાળે;
 મધરાતે પણ ઝીણા તારણીઆં, જોઈ જોઈ પગલાં વાળે રે-ગુણુ.

ખટકે ખટકે, કટકે કટકે કાળ મારગને કાપે;
 ઘટકે ઘટકે ધાવણ ઝલકે, નસનસ જીવન આપે રે—ગુણ
 ધુંદે, ઉછાળે, ઠેલે, ધકેલે, નડતર નહીં ગણકારે રે;
 સાધક જેમ લટકયા વિણ ચાલે, અંતરના રણકારે રે—ગુણ.
 પાછળ શિવજી આગળ ધુંસરી, માંહી અનેક પ્રવાસી;
 ઢાળે અમર પ્રભુને પુછે, ગોવર્ધન વનવાસી રે—ગુણ—ગાવું.
 કંઠે ઘંટ જગાડે શિવને મનહર ધુધરમાળે;
 રસ તરખોળ કરે છડીઆંને, પવન મીઠો પંપાળે રે—ગુણ.
 જોજન જોજન આય વિસામો, ધગ્તી ખોળે ખેલે;
 ખાય પીએ જહંચી સહુ સરખું, હૈયું ચડે રસ હેલે રે—ગુણ.
 પાદર ઝાંપે સ્વજન વિયોગી પંખી પગસ્પર ભેટે,
 પ્રીતિ તરસ્યાં બ્યાકુળ તેમ, જેમ હોય પીઆવો છેટે રે—ગુણ.
 માર્ગે જળસ્થળ પશુ પંખી, માનવી કે ખેતરવાડી;
 વરણે વાત અલૌકિક પ્રેમે, ઉરશું ઉર અડાડી રે—ગુણ.
 સાધે મેળ રૂઢો શ્રમ મતિનો, મહેનત એટલું ભાડું;
 સ્વપ્ને વડે સારથી ઘરણીને, તોય ચલાવે નાડું—ગુણ ગરવું.
 આગસ ઉંઘ વિલાસ વધારો, સુખ સગવડતા નામે;
 જાય ઝપાટે જીવતાં મહદાં, વીર વિરલ શુભ કામે રે—ગુણ.
 અહીં શ્રમ બહુ, ત્યા અતિશય ફૂરસદ,
 શું કળ જગને લાભ્યું;
 શેઠ શુભામ, સહોદર જહલે શોષે ભણું શું માધ્યું રે—ગુણ.
 પંચ ભૂતોના વેગ વડે પણ શાન્તિ નથી સરવાળે.
 કોટી પતાંગ પડે અગ્નિમાં નાચ કદી નહીં ભાળે રે—ગુણ.
 ખેડુત ગાય જળદ છડીઆંને, ગાડું અમોઘ જીવાડે.
 જનહિત કેરી દિવ્ય દિશાએ, ડગ ભે ડગ ખેંચાડે રે—ગુણ.

સાચાં માપ સુધારા કેરાં, જીવન શક્તિ પ્રમાણે;
ગતિ, કદ, ચમક વૃથા વિજળીના,

ધન નાનું, જળ આણે રે-ગુણ ગરવું.

સમધારણ સ્થળકાળ મનુષ્ય ત્યાં, યોગ્ય પ્રમાણ વટાવી,
એક રસાતળ ધીજી ગગનમાં જીવન તુલા લટકાવી રે-ગુણ.
ભાંગે શિર હરામીનું રૂઠ્ઠી રૂદ્રાક્ષી બલોયે;
દિવસ ઉગે તેદી ભૂમિ ના'યે, ધગધગતા નવલોયે રે-ગુણ.
રેડીઓ દારે, શાળ આંગણીએ ઘરમાં ગોરસ ગોળી;
દરીએ બહાણ, જમીન હળ ગાડું, ત્યાં ઘર ઘર રંગોળી-ગુણ.

— :૦: —

સાવધ ! સચેતન રાજવી.

(રાગ-ભીમપલાસ)

ખામોશ તુજ રૈયત ખુવે, નિજ નેત્રથી ચોણીત ચુવે,
શું સ્વપ્નની આંખે જુવે, સાવધ, સચેતન, રાજવી !
લેદી પ્રજા ચિંતામણી, મોઢે ધસે મણિધર ભણી,
ભણતર પ્રજા યુગનું ભણી, સાવધ ! સચેતન, રાજવે !
જો ! પાંખ પર્વતને ફૂટે, જો ! સિન્ધુ કેરી સીમા તુટે;
ઇંધર તણી ધીરજ ખુટે, સાવધ સચેતન, રાજવી !
જીવ્યાધરે જવાળામુખી, લીપણ પ્રજાચંડી ભુખી;
પગલાં પ્રલયનાં પારખી, સાવધ, સચેતન, રાજવી !
છો ઇન્દ્રનો આશ્રય ગજે, નહીં જો પ્રજાધેનું દુન્યે,
જીવન તણી જ્યોતિ ખુજે, સાવધ, સચેતન રાજવી !
ઈંગ્લાંડ કેરે ચોરડે, શાસન પ્રજા પ્રતિનિધિ ઘડે,
નિષ્ફળ ત્રિશંકુ તરફડે, સાવધ સચેતન રાજવી !
તારા સિંહાસનને સ્થળે, વિશ્વવ તણી લાંકા જળે,

દવ ઠારવા શાંતિ જળે, સાવધ, સચેતન રાજવી!
 ઈતિહાસની પુનરાવૃત્તિ પલટી શકે ન પ્રજાપતિ,
 વિસરાય તો વસમી ગતિ, સાવધ સચેતન રાજવી!
 ઈન્સાફને પળવાર છે, યુગ તોળવા તૈયાર છે,
 ક્ષણ જાય તો સંહાર છે, સાવધ! સચેતન રાજવી!
 મડઠાં ચુંથે જીવતાં લગી, જાલીમશી! મરદાનગી,
 એ લોહી તરશી તાજગી, સાવધ! સચેતન રાજવી!
 સંસ્કૃત સજીવ પ્રજાપરે, શાસે યદિ નરવર ખરે,
 નહીં તર રમશાનપતિ ઠરે, સાવધ સચેતન રાજવી!
 શશિલાલ લોક વિશુ સુખે પ્રલયાગ્નિ, પવિ નરહરિ નખે,
 મદ શસ્ત્રનો ધરતો રખે, સાવધ, સચેતન રાજવી!

—:૦—

“ ખાદી ”

તે એક અમૂલ્ય ખાદી, મુક્તિ વિધાત્રી સ્વરાજ્ય ચિકિત્સા,
 ધર્મ ગુરૂની ગાદી, તે એક અમૂલ્ય ખાદી. ટેક૦
 પૂર્વજના પ્રેમે રંગાયલ, સરલ સનાતન સાદી,
 હરદમ અમહૈયે ઉછળાવે, મંગળ માની યાદી. તે એક૦ ૧
 અવલંબે એપર ભારતની તન, મન, ધન આખાદી,
 ગત ગૌરવ અવશેષ સરીખી, સતયુગ સ્વર્ગ પ્રસાદી. તે એક૦ ૨
 ગૃહ જીવનની દિવ્ય કવિતા, વિમલ, વિશુદ્ધ અનાદિ,
 કુદરતની એ હસ્ત કલાપર એક રહી આજાદી. તે એક૦ ૩
 આ નવયુગ અમૃતની ઘડીએ, કોણ થશે વિખવાદી,
 ભારતના આ પ્રાણ મુહુર્તમાં કોઈ થશે ન પ્રમાદી. તે એક૦ ૪
 નવજીવન સંગિત સુણાયે, દેશ પ્રીતિ સુરવાદી,
 કોઈ સમવાદી, કોઈ અનુવાદી, કોઈ કપુત વિવાદી. તે એક૦ ૫

સમર્પણ

(અથ માતૃભૂમિ તેરે ચરણોમે શિવ નમાઉં—એ રાગ.)

ઓ હિંદ ! ધર્મ ધાત્રી, સઘળું તને સમર્પું; ટેક૦
 તેત્રીશ દોટી ત્રાત્રી, સઘળું તને સમર્પું.
 અઘાપિ સુકૃતિનું, પ્રભુને જલ્યા પૂજ્યાનું; ઓ હિંદ !
 ફળ કંઈ મને મળેલું, સઘળું તને સમર્પું.
 આ દેહને જીવન આ, આત્મા અને હૃદય આ; ઓ હિંદ !
 આ પ્રેમ આ સંજોધો, સઘળું તને સમર્પું.
 આ મુખને સમય આ, આ શાંતિ આ પ્રવૃત્તિ; ઓ હિંદ !
 આ માનને પ્રતિષ્ઠા, સઘળું તને સમર્પું.
 સેવા અને શુભેચ્છા, સહુ ધર્મ સર્વ કર્મો; ઓ હિંદ !
 ચિંતન મનનને સાધન, સઘળું તને સમર્પું.
 નથી રથુળ દ્રષ્ટિ તેધી, મુજ આત્મસંગ રાખી; ઓ હિંદ !
 તુજમાં અણેડ પામી, સઘળું તને સમર્પું.
 તારું બધું જનેતા ! સંસ્કાર, જ્ઞાન, શક્તિ; ઓ હિંદ !
 પરમાત્મનિ ! હું પાછું, સઘળું તને સમર્પું.
 મુજ જ્ઞાન વાડીકેરાં, ઠાવ્યે પથોવી કુતરાં; ઓ હિંદ !
 ઉઘડ્યાં કે અર્ધ ઉઘડ્યાં, સઘળું તને સમર્પું.
 તુજ કાજ દિવ્ય મંદિર, બકતો ચણી રઘાયા; ઓ હિંદ !
 તૃણ જેટલું નથી પણ, સઘળું તને સમર્પું.
 પેરાટ તું હિરણ્ય, તું રથુળને તું સુદમ; ઓ હિંદ !
 તું વ્યપ્તિ તું સમપ્તિ, સઘળું તને સમર્પું.
 તું દેવ ને તું દેવી ! તું શિવ તું બવાનિ; ઓ હિંદ !
 તું રામ તુંદિ સીતા ! સઘળું તને સમર્પું. ઓ હિંદ !

હું બાળ માત્ર તારો, તું એક માત્ર મારી;
 કોઈનું કશું ન આમાં, સઘળું તને સમર્પું. ઓ હિંદ!
 જે છે જેવું ને તેવું, પાસે કશું ન રાખું;
 બે હાથ જોડી દેવિ! સઘળું તને સમર્પું. ઓ હિંદ!
 છાસઠ કોટિ કરમાં, કણ કણ દઈ શકું ના;
 થોડું ઘણું કરી લે, સઘળું તને સમર્પું. ઓ હિંદ!
 વીતીને વિસારી દેજે, રનેહે સ્વિકારી લેજે;
 ફુલ પાંખડી સમું પણ, સઘળું તને સમર્પું. ઓ હિંદ!

— : —

આગે કદમ આગે કદમ,

(ગઝલ)

૧. જન તણી, આગે કદમ આગે કદમ
 મુકિત ભણી, આગે કદમ આગે કદમ:—૧
 ૨. રમાણુંના, સણું સણું નવા બદલી જુના
 ઝંગલ સુનાં, આગે કદમ આગે કદમ —૨
 મિં રણે, ધાયલ થતા જળકણ ભણે,
 કે કોઈને ગણે, આગે કદમ આગે કદમ:—૩
 અચળ સ્પુરે, ગતિ રકતની અવિરત ઉરે,
 ૪. નવ ઠરે, આગે કદમ આગે કદમ: —૪
 પ્રમ નવ રહ્યા, ગિરિવર ગળી સહરા થયા,
 , પૂર્વજ ગયા, આગે કદમ આગે કદમ—૫
 મની પળે, સુરત તવારીખની ચળે,
 ૬. નો મળે, આગે કદમ આગે કદમ: —૬
 ચક્રું ચુકી, ખમી ખતકના ધકકા મુકી,
 રાત્રી ફુંકી, આગે કદમ આગે કદમ: —૭

પળની પ્રતીક્ષા પણ હણે, ફળની પરીક્ષા કેા ગણે,
બળની સમીક્ષા છે રણે, આગે કદમ આગે કદમ: —૮

રસ્તો ભુલેલાને જડે, સ્થિતિ ચુસ્તને મરણું પડે,
ચાલક તણા આપુક વડે, આગે કદમ આગે કદમ: —૯

ખમનારની સળગે ચિતા, નવ ભસ્મ ધુમ્મ ધડી બહીતા,
પળ થોભીને નવ પ્રજળતા, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૦

જેનારને, ચરણે દળી, રેનારને નહિ સાંભળી,
ધાએ પ્રજાઓ આકળી, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૧

અસ્થિતવના વિગ્રહ વિષે, જે પાત્ર, માત્રજ છવશે,
મરશે ખીજા વિસ્મૃત થશે; આગે કદમ આગે કદમ: —૧૨

ક્રમ આયુના એ ગોષ્ઠતા, ક્રમ વાયુના સંજોષ્ઠતા,
બળ સ્નાયુનાં ઉદ્જોષ્ઠતાં, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૩

જનહિત શુભ કર્મિ દિલે, સંતોષ શાંતિ ખરાં ખીલે,
નિષ્કિંચ નપુંસક નહીં ઝીલે, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૪

સંસાર શાળા સત્ તણી, પ્રતિજન્મ વર્ગ લાણી ગણી,
મૃત્યુ પરીક્ષા આપણી આગે કદમ આગે કદમ —૧૫

મુખ પીઠ લણી આગળ જવું, કયમ પાલવે પાગલ થવું
રચવા જગત નિર્મળ નવું, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૬

ઉચ્ચળ ચિત્તે માનવ હિતે, નિર્ભય મહાજનની રીતે,
લેવા સ્વરાજ્ય પ્રભુ પ્રીતે, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૭

કંટક વિંધાયલ વીરનાં, રેખા ફડી, ચોણીત લીના
પગલે પડી સંશય વિના, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૮

પાંચાળી છે અધવચ પડે, ભાઈઓ ભલેને લડથડે,
સતને હિમાલય નહીં નડે, આગે કદમ આગે કદમ: —૧૯

જગદીશ જીવન તાંતણે, પટ વિશ્વનું પ્રતિપળ વણે,
 છે કાંતવું કર આપણે, આગે કદમ આગે કદમ: —૨૦
 ઉરયામીને ન શકે ઠગી, ઠરવા નથી પરવાનગી,
 જગ બન્ધુતા મળતાં લગી, આગે કદમ આગે કદમ:—૨૧

—:૦:—

નાવ ચડ્યું તોફાને ?

મારું નાવ ચડ્યું તોફાને, પાર ઉતારજો રે;
 પ્રભુજી ખેતાનો જાણીને, સાર સુખડજો રે— મારું.
 નાવ ખડક વચ્ચે અથડાશે, ભર દરીઆમાં જોલાં ખાશે;
 ઈશ્ટ સુકાની થઇ સેવકને તારજો રે— મારું.
 જન્મ મરણ જન્મજન નિવારો, શરણાગત છું શરણ સ્વિકારો;
 વિષમય વિષય વિકારો નાથ નિવારજો, રે— મારું.
 બગડી બાજી કોણ સુધારે, આપ વિના દુઃખમય સંસારે;
 બાહ્યધરી બળતાને બાપ બચાવજો રે;— મારું.
 વાહો મધુર મોરલીથી ઠાવ્યો, સખં સમાન થઈ મતિ ભૂલ્યો;
 મંત્ર જાણી મહા ઝેર ચડેલ ઉતારજો રે— મારું.
 રાત્રિ થશે તો કમળ બિડાશે, ભ્રમર બિચારો વ્યથં ચીડાશે;
 એવી દાસ ગતિ છે, દહેશત ટાળજો રે— મારું.
 સ્નેહી જનોના સુખને માટે, પળપળ વિચાર્યો વિપરીત વાટે;
 સત્ય દિશામાં જીવન પ્રવાહ વહાવજો રે— મારું.
 બાળક સમ પડછાયા પાછળ, દોડી મરું પણ આગળ આગળ;
 અંતરયામી અંતર આંખ ઉઘાડજો રે— મારું.
 હંસ સ્વરૂપ છતાં મંડુક થઈ, રાજસરોવર સુખથી વિમુખ રહી;
 કીચડમાં લપટાયો, વળત વિચારજો રે— મારું.

જુલમગારને. (રાગ-ભીમપલાસ)

કાં જુલમકર સિતમગર દીનપર કથાને બદલે;
 કાં પાપમાં કદમ લર ધર્માચરણને બદલે.—કાં જુલમ.
 કાં તાજતું કદન કર, કાં રાજને કદન કર;
 કાંટા ચડે કળરપર, મૃદુ પુલકાંને બદલે.—કાં જુલમ.
 કિરતારની કચેરી, ના ભૂલીભ નમેરી;
 સેતાન લેશે ઘેરી, પ્રિય દેવગણને બદલે.—કાં જુલમ.
 નિર્દય નથા શિકારો, ભો ખોલ આંખ તારી;
 જુલમી ગયા છે હારી, આખર વિજયને બદલે.—કાં જુલમ.
 છુટા મૂકી અછોડા, દોડાવે શીઠ ચોડા;
 જડશે લલાટ ભેડા, પ્રભુ-ચુંબનનોને બદલે.—કાં જુલમ.

હિન્દ અંબિકા..

(રાગ-માલકંઠ)

પ્રતિગૃહ પધરાવીએલ, હિન્દ અંબિકા;
 નિજપદરજની લલાટ ધારીએ-ટીકા—પ્રતિગૃહ.
 તન મન ધનની અપૂર્વ આહુતિ દઇ;
 પ્રકટીએલ માતૃયજ્ઞવેદીની શિખા—પ્રતિગૃહ.
 ગ્રેમ સૂત્ર વિવિધ ભતિ ફૂલકાં ગુંથી;
 દેવીને ધરાવીએલ દિવ્ય માલિકા—પ્રતિગૃહ.
 ભક્તિ જ્ઞાન કમંથી પ્રદક્ષિ યઇ પુરા,
 જનનોને સમર્પિએલ જીવન દીપીકા—પ્રતિગૃહ.
 ગૃહ કુટુંબ જ્ઞાતિનો સિમા ઉભળીએ,
 દ્વારપર દીપાવીએલ દેવદારિકા—પ્રતિગૃહ.

વેકસી વિકસી વિભુમય થઇ, બાલ બાલિકા;
 વક્ષ પર વસાવીએછુ વિશ્વવાટિકા—પ્રતિગૃહ.
 પ્રાણુપર રચીને માતૃચરણ પીઠીકા;
 ત્રિભુવને ગજાવીએછુ વિજય ઘાટિકા—પ્રતિગૃહ.

શિયળ-ચાંદની.

(રાગ-દેશ.)

શીયળ ચાંદની શિળી, (૨) નિર્મળતા અમૃત વરધાવે ઉજળી,
 એને કિરણે કિરણે કોટિ કોટિ કૌમુદી મળી;—શિયળ
 સાખી.

દિન દિન દોત દ્વિગુણ દીસે, એ છે શુકલ સદાય,
 પાવન પૂર્ણ શશી સગી, શિયળવતી સોહામ;
 એને નવ વીંટાય કૃષ્ણપક્ષ કેરી વાદળી;—શિયળ.
 (સાખી)

પ્રથમ રવિ બ્રહ્મશ્રયનો દ્વિતીય શિયળનો ચંદ,
 એજ ઉભય તેજે, તપે, સોમ રવિ ખગ વૃન્દ,
 ત્યાં જઈ શકે ન રાહુ કેરી છાંય શામળી,—શિયળ.
 (સાખી)

શિયળ 'લલાટે ચાંદલો; શિયળ ગળે પુલહાર,
 શિયળ રહું કર કંકણે, શિયળ પતિપદ પ્યાર,
 એ હુતાશનીમાં કલિમલબલ ભય છે બળી;—શિયળ.
 (સાખી)

સાધ્વીએાનું શિયળ એ, જગદંબાની અયોત,
 પ્રેમ પ્રકાશ પુરૂષનો, બ્રહ્મ સરોવર સ્રોત,
 પુરૂષ પ્રકૃતિનો લેદ ભય આખરે ટળી;—શિયળ.

બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.

(મને પગમાં કાટો વાગ્યો રે માં ધાંધલ મારવાડી રે—એ રાહ.)

હું તો સાસરીઓ નહીં જાઉં રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 હું તો કંથ કહેતાં લજાઉં રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મારા બાપનો બાપ જણાવે રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 એના માતની ઘડીઓ ગણાવે રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 ભોંય ભરતો તારે દાર આંચો રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મેં તો આંસુ અંગારે વધાવ્યાં રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મારે ઉગમણા આગળ જાવું રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 એને પશ્ચિમે પાછા થાવું રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 હું તો પ્રભાતે પગલાં માંડું રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 હું તો માણવા ટાણે રાંડું રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મને પેટી પટારા ચીંધે રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મને વજ્ર સરિખા વિંધે રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મને વજ્ર ઘરેણાં આલે રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મને શૂળ સરીખા સાલે રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મારે દેહું પુટે ગલગોટા રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 એનાં અંગ બધાંયે ખોટાં રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મારાં સંસારમાં આગ ઉઠી રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 મારે જોતીંતી બાજરી મુઢી રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 તેં તો ગોરની ગાય ઉછેરી રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 જઈ વાધરી વાટે વધેરી રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 કેમ જન્મતાં હેર નવ આપ્યું રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 નાજ ગદલે ન કાં રીથ કાપ્યું રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.
 પીટયા ગામના ગલદા આવે રે મા, બુઢીઓ નાહોલીઓ રે.

મને માણ કહી જોલાવે રે મા, યુદ્ધિઓ નાહોલીઓ રે.
 મારી દેરાણી વરસે આળી રે મા, યુદ્ધિઓ નાહોલીઓ રે.
 હું તો બાર વરસની બાળી રે મા, યુદ્ધિઓ નાહોલીઓ રે.
 મને બગચીમાં ખાપણ દેજે રે મા, યુદ્ધિઓ નાહોલીઓ રે.
 એના ખેલાં મારી ઠાણ લેજે રે મા, યુદ્ધિઓ નાહોલીઓ રે.

—:~:—

બાળુડા બાળ પોઢો.

હાલરકું.

પોઢો પોઢો પોઢો, પાતળીયા પાલવ ઓઢો,
 આંગણીએ ઉટ લોઢો, બાળુડા બાળ પોઢો,
 પછી તડકો છાંયો આવે, દિલનો દિવડો ડોલાવે
 ભર જોબનીયું જોલાવે, બાળુડા બાળ પોઢો—પોઢો.
 પછી ઘોડાઓ હણહણશે, રથનાં પૈડાં રણજણશે,
 ઘડમાં ઘડતી ધણધણશે, બાળુડા બાળ પોઢો—પોઢો.
 ઉઘડે મનની પાંખડીઓ, વરસે આશાની ઝડીઓ
 પછી વાગે રણની ઘડીઓ, બાળુડા બાળ પોઢો—પોઢો.
 પછી ચીંતા ભરશે ચટકા, પછી લાલચ કરશે લટકાં
 પછી ખટપટ કેરા ખટકા, બાળુડા બાળ પોઢો—પોઢો.
 માતા સંકેલે જોળો, મ્હેતાજી કાઢે ડાળો,
 આવે કળજીગનો જોળો, બાળુડા બાળ પોઢો—પોઢો.
 ઓરડીએથી આંગણીએ, પારણીએથી પારણીએ,
 ધાવણીએથી તાવણીએ, બાળુડા બાળ પોઢો—પોઢો.

હરિજનની ઝુંપડીએ.

(રાગ-ભૈરવી.)

મા હું હરિજનની ઝુંપડીએ જાઉં;
 ઝુંપડીએ જાઉં સાથી સંકટનો ધાઉં. મા હું-ટેક
 કાલો ચલો તોય વાલો તને હું;
 ખીએ પ્રીતિરસ પાઉં—મા હું.
 ભેદું મુસલમાન ખ્રિસ્તિ ભાઈઓને;
 હીંદુથી શાનો અલડાઉં—મા હું.
 ખેલે ખોળામાં શ્વાન ખીલાડાં;
 માનવથી શાનો છોવાઉં—મા હું.
 અંગ હાંકે મારા, વાગે આંગણીયં;
 એનો એશીંગણુ કેવાઉં—મા હું.
 છેટો છેટો હું ભાગ્યો ભાઈઓથી;
 પુરો એ પાપે પસ્તાઉં—મા હું.
 આઘા રહી મેં નાંખ્યાં અજીઠાં;
 આજે એ લાજે લજાઉં—મા હું.
 દીન દલિતના દેહી પ્રભુને;
 નમવા નોતરવાને ધાઉં—મા હું.
 મંભારું ત્યાં દિલ લાગે દાવાનજ;
 આલિંગન આંમુટે નાઉં—મા હું.
 હેતે નીતરતા હાથ પસારી;
 હૈયાથી હૈયું લગાવું—મા હું.
 ભીંજે કિનારા ભરતી વેળાયે
 શાંતુના શાવે શીન્દાઉં—મા હું.

સુની સુની એની ભુની સુંપડીએ;
 જ્યોતિ ભવનની જલાણું—મા હું.
 માનવે ઘડેલી મૂર્તિ પુણ્ય પણ્ય;
 પ્રભુ શું રમતાં ન ધરાઉં—મા હું.
 પ્રાણુ પ્રેરી પોતે પ્રભુણ પેઠા એ;
 ચેતનથી શાનો વટકાઉં—મા હું.
 આજ્ઞા આશીર્વાદ આપ નહિં તો;
 મરીને પણ તુજને મનાવું—મા હું.
 જેણે લેટાડયા ભાંડુ ભુલાયેલ;
 ગુણ શા ગાંધીજીના ગાઉં—મા હું.
 વાટ ભુએ મારી વર્ષો થયા એ,
 રસ્તે રમવા નહિ રોકાઉં—મા હું.

—:૦:—

આગગાડી.

'આવે ભરી ભરી કાળ રે, અગન કેરી ગાડી;
 જાણે કુધાતુર કાળ રે, અગન કેરી ગાડી;
 'જાણે આશ્વ વર્ષાવતી ઉતરી, વિજલડી વિકરાળ રે:—અગન.
 ચોરડીએની હારમાળાનું, દોડતું ભુવન વિશાળ રે:—અગન.
 ઉગી અટારી અંબર અટકે, ચોગમ વજ્ર દિવાલ રે:—અગન.
 કોયલા ખાય ને કોયલા કાઢે, પીએ પાણીની પખાલ રે:—અગન.
 ધુમ્રકેતુ એની નેકી પોઠારી, આપે ખલકને ખ્યાલ રે:—અગન.

સ્થળે સ્થળે એનું સ્વાગત કરવા, રાહ જીવે રખેવાળ રે.—અગન.
 લેરવ નાદે વગાડે ભૂંગળ, હાથ ધરીને મશાલ રે.—અગન.
 વાજતે ગાજતે તપવા એને, લોક વગાડે ગાત્ર રે.—અગન.
 કોઇને ચડાવે કોઇને ઉતારે, ખૂબ મથાવે ધમાલ રે.—અગન.
 એની સ્વારી ચારૂ ગરૂ સ્થળે સ્થળે, કવલ લીલી રે લાલ રે.—અગન.
 શંકરને જાણે ત્રીજી આંખલડી, આવે જનવતી તાલ રે.—અગન.
 ચો ફરતી એની દૂક ફાટે છે, વૈંતરી કે વૈતાળ રે.—અગન.
 ખેતર ખોદ્યાંને ધરતી નીચોળી, પાણી કાઢ્યાં પાતાળ રે.—અગન.
 લશ્કર લાવીને લોકો હણ્યા, કંઈક પાડ્યા દુષ્કાળ રે.—અગન.
 જાંગતણું એણે જોર હરીને, કાયા કરી કંગાલ રે.—અગન.
 કળીયુગનું એ સોળે કળાએ, કરતી કામ કમાલ રે.—અગન.
 જગત તણી મહાનાશ મિમાંસા, કોતરી એને કપાળ રે.—અગન.
 કયાં અમ યજ્ઞે વિશુદ્ધ ભરતા, કયાં નિજ ઝેરી વરાળ રે.—અગન.
 પાંસરા ચાલો તો પહેંચો મુકામે, ગરજે એ જ્ઞાન રમાળ રે.—અ.

